

I. Introducere

1.1. Introducere în conceptul de Revitalizare Urbană

1.2. Cadru Metodologic

1.3. Legăturile programului cu documentele strategice naționale

1.4. Municipiul Orhei – pol de dezvoltare

II. Analiza orașului – determinarea zonelor degradate și a zonei de revitalizare

2.1. Descrierea generală a municipiului

2.2. Delimitarea zonelor municipiului și analiza acestora

2.2.1. Sfera socială

2.2.2. Sfera economică

2.2.3. Sfera de mediu

2.2.4. Sfera spațial-funcțională

2.2.5. Sfera tehnică

2.2.6. Diagnoza zonelor municipale și identificarea celor degradate.

2.4. Determinarea zonei de revitalizare

III. Analiza aprofundată a zonei de revitalizare

3.1. Descrierea zonei de revitalizare urbană

3.2. Analiza situației din anumite perspective:

3.2.1. Sfera socială

3.2.2. Sfera economică

3.2.3. Sfera de mediu

3.2.4. Sfera spațial-funcțională

3.2.5. Sfera tehnică

IV. Viziunea și obiectivele de dezvoltare a zonei de revitalizare

V. Proiectele de revitalizare urbană

Proiecte de bază

Proiecte complementare

VI. Cadrul financiar

VII. Implementarea și managementul programului de revitalizare

VIII. Monitorizarea și evaluarea implementării programului de revitalizare

IX. Implicarea locuitorilor și a părților interesate în elaborarea programului (opțional)

ABREVIERI

ADR – Agenția de Dezvoltare Regională
APL – Administrația Publică Locală
BNSM – Biroul Național de Statistică
BS – Buget de Stat
BM – Buget Municipal
CMO – Consiliul municipal Orhei
CMF – Centrul Medicilor de Familie
EP – Echipa de planificare
FEN – Fondul Ecologic Național
FEE – Fondul pentru Eficiență Energetică din Moldova
FISM – Fondul de Investiții Sociale din Moldova
FNDR – Fondul Național pentru Dezvoltare Regională
GLI – Grup Local de Inițiativă
ÎI – Întreprindere Individuală
ÎMM – Întreprinderi mici și mijlocii
LD – Liniile directe privind revitalizarea urbană
MEI – Ministerul Economiei și Infrastructurii
MADRM – Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului al Republicii Moldova
ANOFM – Agenția Națională de Ocupare a Forței de Muncă.
ONG – Organizații non-guvernamentale
PUG – Plan Urbanistic General
POR – Program Operațional Regional
PRU – Program de Revitalizare Urbană
RDC – Regiunea de Dezvoltare Centru
RM – Republica Moldova
RU – Revitalizare urbană
SP – Sectorul public
UE – Uniunea Europeană
SCL Orhei – Î.M. “Servicii Comunal-Locative Orhei”
IPLT – Instituție Publică Liceu Teoretic
IPG – Instituție Publică Gimnaziu
CVR – Coeficientul de Valoare Relativă
DMS – Deșeuri Menajere Solide
REC Moldova – Centrul Regional de Mediu Moldova

1. Introducere

1.1 Introducere în conceptul de Revitalizare Urbană

Crearea sistemului de RU în Republica Moldova este parte a proiectului nr. 309/2017/M3: „Suport pentru Guvernul Republicii Moldova în implementarea **Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională a Moldovei 2016-2020 în domeniul politicii urbane și de dezvoltare urbană**”, proces inițiat în baza schimbului de experiență în cadrul proiectului „Suport pentru Guvernul Republicii Moldova în implementarea Strategiei Naționale de Dezvoltare Regională a Moldovei 2016 – 2020 în domeniul politicii urbane și de dezvoltare urbană” (2017-2019), implementat de către Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului al Republicii Moldova în colaborare cu Ministerul Investițiilor și Dezvoltării Economice din Republica Polonă și Reprezentanța Fundației „Fundacja Solidarności Międzynarodowej” în Republica Moldova/Solidarity Fund PL în Moldova. Proiectul este susținut financiar din fondurile programului polonez de cooperare pentru dezvoltare al Ministerului Afacerilor Externe al Republicii Polone – Polish Aid.

Programul de Revitalizare Urbană implementat de Ministerul Investițiilor și Dezvoltării al Republicii Polonia, în parteneriat cu Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului al Republicii Moldova și Reprezentanța Fundației „Solidarity Fund PL” în Moldova.

La nivel local, o parte din obiectivele Programului de Revitalizare Urbană se regăsesc în Strategia de Dezvoltare Socio- Economică a municipiului Orhei dar și în Planul Urbanistic General al municipiului Orhei. Aceste documente analizează problemele la nivel local, necesitățile și prioritățile de dezvoltare, formulând și idei de proiecte care ar îmbunătăți viața locuitorilor urbei.

Revitalizarea urbană este „un proces de eliminare dintr-o stare de criză a zonelor urbane degradate, desfășurat în mod complex, prin acțiuni integrate teritorial, de către administrațiile locale prin parteneriate locale, regionale, naționale eficiente în baza unui program de revitalizare”. În acest sens, revitalizarea urbană reprezintă o abordare complexă și inovatoare a problemelor, necesităților și potențialului local și presupune o gândire creativă cu privire la soluțiile pentru o zonă aflată în stare de criză, ținând cont de faptul că fiecare cartier, zonă sau oraș are o identitate proprie specifică.

Conceptul de RU vine în schimbarea paradigmei urbane privind modul de planificare, finanțare, dezvoltare și guvernare a orașelor, bazat pe necesitățile actuale și de perspectivă, pe specificul fiecărei zone în parte a orașelor și în conformitate cu Noua Agendă Urbană, adoptată în luna octombrie 2016 în cadrul Conferinței Națiunilor Unite privind Locuirea și Dezvoltarea Urbană Durabilă (Habitat III) de la Quito, Republica Ecuador, care prevede că, revitalizarea are ca

scop, îmbunătățirea calității și creșterea atractivității mediului urban și a proiectării urbane în beneficiul cetățenilor, al economiei și al societății în ansamblu.

Totodată, la nivelul Uniunii Europene există câteva documente strategice în cadrul cărora sunt reflectate principiile fundamentale ale revitalizării urbane, iar în acest sens menționăm Carta de la Leipzig (2007) care susține dezvoltarea urbană durabilă și accentuează abordarea integrată; Declarația de la Toledo (2010) care se concentrează asupra semnificației și principiilor realizării revitalizării urbane, precum și Agenda Urbană a Uniunii Europene (2016) care urmărește îmbunătățirea calității vieții în zonele urbane prin intermediul parteneriatelor axate pe provocările urbane.

PROIECT

1.2. Cadru Metodologic

PRU de față reprezintă o introducere în exemple și principii de bune practici în reabilitarea spațiilor publice, din afara sau din interiorul cartierelor de locuit.

Importanța majoră a aplicării prezentei metodologii, consta în încercarea de a clarifica, în linii mari, problematica ansamblurilor de locuit, a zonelor degradate per ansamblu și modul în care acestea nu mai corespund nevoilor actuale ale locuitorilor lor.

Totuși, calitatea acestor cartiere de locuit poate fi considerabil îmbunătățită prin intervenții dedicate și de calitate în zonele libere și spațiile verzi din imediata lor vecinătate.

Proiectele de acupunctură urbană sunt orientate spre dezvoltarea urbană înțeleasă ca proces organic mai degrabă decât o planificare formală rigidă. Ele pot naște, prin succesul și popularitatea lor, oportunități pentru intervenții mai ample sau politici urbane implementabile la nivelul orașului.

Elaborarea PRU este un proces care presupune un demers organizat de parcurgere a mai multor etape: trecerea de la analiză, diagnoză și identificare a problemelor, nevoilor și așteptărilor unei comunități, până la prezentarea unor modalități de acțiune determinate în timp, integrate cu strategiile și politicile sectoriale existente, relevante (la nivel local, regional și național), modalități de acțiune ale căror rezultate sunt previzionate, având permanent în vedere un set bine stabilit de obiective și principii.

Însă cea mai importantă caracteristică a procesului de elaborare a PRU a unei comunități, o reprezintă condiția participativ-consultativă, obligatorie în acest tip de demers.

PRU nu este a administrației publice sau a unei entități anume, ci aparține, în primul rând, comunității locale. Acest aspect presupune derularea unui efort permanent pentru informarea și consultarea opiniilor comunității și stakeholderilor, pentru identificarea obiectivelor și intereselor comune ale diverselor medii profesionale, politice, ale structurilor instituționale și civice, lideri și chiar cetățeni și pentru participarea în procesul consultativ și cooptarea tuturor acestora în efortul pentru implementarea PRU.

În contextul respectării condiției participativ-consultative, întregul proces de elaborare a PRU devine un adevărat cadru partenerial pentru actorii relevanți și interesați de revitalizarea comunității.

În cadrul fiecărei etape din acest proces-cadru, sunt utilizate un set de metode și proceduri de lucru care permit experților colectarea informațiilor, organizarea și analiza acestora, precum și formularea concluziilor necesare trecerii în următoarea etapă, progresând în acest fel în elaborarea documentului programatic final.

Corpul metodelor de lucru utilizate, în raport cu etapele de elaborare a strategiei, este următorul:

Metodologia de elaborare a Programului de Revitalizare Urbană

Analiza contextului zonal/ Analiza situației existente	Cercetarea de birou	Analiza datelor statistice oficiale publicate sau puse la dispoziție, în urma solicitărilor, de către instituțiile/ organizațiile/ entitățile relevante; Consultarea rapoartelor/ revizuirea studiilor de caz și a literaturii consolidate, analiza spațială; Analiza datelor culese de la unitățile administrative teritoriale din municipiul Orhei.
	Cercetarea pe teren	Consultarea comunității realizată prin organizarea de interviuri cu actori relevanți și beneficiarii politicilor urbane, schimb de experiență cu planificatorii locali, pe zone de interes; Aplicarea de chestionare cu scopul de a descoperi problemele urbane locale și de a identifica propuneri de soluții.
	Consultarea experților	Formarea grupurilor de lucru; Organizarea de focus-grupuri tematice cu participarea specialiștilor din cadrul administrației publice locale și a experților colaboratori, pentru aprofundarea unor teme majore.
	Analiza S.W.O.T.	Analiza integrată a rezultatelor obținute prin diagnosticarea situației existente și tendințelor dezvoltării.
Identificarea nevoilor și direcțiilor de acțiune	Inventarul nevoilor și resurselor Consultarea comunității Discuții focusate	Analiza documentelor și a planurilor cu caracter strategic; Consultarea comunității Studiul opiniilor locuitorilor municipiului Orhei; Dezbateri în Grupurile de lucru.
Propunerea soluției de dezvoltare	Analiza alternativelor/ opțiunilor strategice PRU	Identificarea și analiza alternativelor; Modelarea și selecția alternativelor; Planificarea strategică PRU; Prezentarea publică a soluției de dezvoltare; Dezbateri consultative în cadrul Grupurilor de lucru.
Formularea PRU		Planificarea intervențiilor și elaborarea Planului de Acțiune; Stabilirea mecanismului de monitorizare a implementării PRU; Informarea publică (a comunității locale, societății civile); Informarea directă (a partenerilor și părților interesate); Consultarea publică – dezbateri publice; Colectarea propunerilor și definitivarea conținutului.

Majoritatea metodelor de lucru utilizate sunt orientate către implicarea partenerilor identificați, indiferent dacă este vorba despre consultarea comunității în ansamblu, de consultarea unor grupuri de lucru sau de consultarea experților. Grupurile de

lucru au un loc central în cadrul acestui proces, fiind direct implicate în majoritatea etapelor și cuprinzând experți din domenii diverse, membrii ai autorităților publice locale, ai organizațiilor și asociațiilor, ai presei, precum și membri ai comunității. În vederea respectării metodologiei și experienței (atât naționale cât și internaționale) anterioare în elaborarea PRU s-a luat în considerare integrarea următoarelor elemente:

(a) zona geografică vizată	Context argumentativ și strategic
(b) o analiză a nevoilor de dezvoltare și a potențialului zonei, inclusiv a interconexiunilor economice, sociale și de mediu	Analiza SWOT pe domenii de analiză și concluziile desprinse
(c) o descriere a unei abordări integrate care răspunde nevoilor de dezvoltare identificate și potențialului zonei	Conceptul de dezvoltare strategică a PRU
(d) o descriere a implicării partenerilor, în pregătirea și implementarea PRU	Procesul consultativ și de implicare a factorilor interesați

Implementarea PRU este direct influențată de principalele documente de planificare elaborate la nivel național, central și regional.

Procesul consultativ și de implicare a factorilor interesați

La baza elaborării, implementării, monitorizării și evaluării PRU a Municipiului Orhei a stat un sistem coordonat de informare și comunicare ce a respectat principiile europene și naționale aplicate în dezvoltarea regiunilor și au fost implicate consultări/ discuții formale și informale cu reprezentanți ai autorităților competente, ai autorităților publice locale, cu organizații ale societății civile, cu parteneri economici și sociali, avându-se în vedere inclusiv promovarea egalității de gen și nediscriminării. Pe perioada elaborării PRU s-a urmărit în permanență îmbunătățirea activității de lucru în parteneriat cu toți participanții relevanți astfel încât principiile de funcționare și aplicabilitate ale documentului să conducă la creșterea, maximizarea și obținerea cu succes a viziunii angajate aplicabile.

Comunicarea continuă, scopul documentului și viziunea de atins au fost indicatorii utilizați împreună cu partenerii implicați în procesul de elaborare a PRU.

Astfel, procesul de elaborare al PRU a fost coordonat de specialiștii principali sectoriali ai primăriei municipiului Orhei care au asigurat, împreună cu partenerii :

- Identificarea, cooptarea și colaborarea cu factorii de interes local care au putut furniza informații necesare în procesul de analiză și diagnostic;
- Diseminarea activității de elaborare PRU, respectiv a propunerii de dezvoltare la nivelul zonei municipale în vederea colectării propunerilor și observațiilor din partea factorilor interesați relevanți.

Pe perioada elaborării PRU au fost derulate procese de consultare eficiente ce au vizat principiile de bază și regulile care ghidează funcționarea structurilor implicate în procesul de programare și gestionare a axelor prioritare avându-se în vedere omogenizarea modului de funcționare a acestora și creșterea capacității operaționale a proiectelor pentru generarea de rezultate cu impact asupra revitalizării urbane.

Tipuri de
consultări

Interviuri

PROIECT

1.3. Legăturile programului cu documentele strategice naționale

În acest capitol vor fi menționate cele mai importante legături dintre PRU al municipiului Orhei și principalele documente strategice și de planificare naționale, regionale și locale. Luând în considerare principiile revitalizării urbane, conexiunea dintre Program și documentele strategice și de planificare va contribui la asigurarea unei viziuni prioritare privind dezvoltarea durabilă a municipiului.

Liniile directoare privind revitalizarea urbană în Republica Moldova,

Liniile directoare privind revitalizarea urbană în Republica Moldova, reprezintă un document elaborat de Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului în colaborare cu Ministerul Investițiilor și Dezvoltării Economice din Republica Polonă și Reprezentanța Fundației „Fundacja Solidarności Międzynarodowej” în Republica Moldova/Solidarity Fund PL în Moldova, și adresat autorităților administrației publice, inclusiv persoanelor responsabile de gestionarea proceselor de RU. Liniile directoare stabilesc modul de elaborare a Programelor de Revitalizare Urbană, condițiile pentru implementarea Programelor și proiectelor de revitalizare urbană și indică modalități de asigurare a complementarității intervențiilor pentru proiectele de revitalizare urbană din diverse surse de finanțare.

PRU al municipiului Orhei este realizat în conformitate cu LD, corespunde în totalitate normelor și principiilor de revitalizare urbană, fiind bazat pe cooperare între administrațiile publice la nivel central și local, parteneriate eficiente și durabile cu comunitatea locală și sectorul privat, campanii de informare/promovare, transparență în procesul decizional și nu în ultimul rând înțelegerea specificului și contextului local.

Strategia Națională de dezvoltare regională pentru anii 2022 – 2028.

Strategia Națională de dezvoltare regională pentru anii 2022 – 2028 temeiul art. 9 alin. (1) din Legea nr. 438/2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova (Monitorul Oficial al Republicii Moldova, 2007, nr. 21-24, art. 68). Strategia este principalul document de planificare a dezvoltării regionale în Republica Moldova, care reflectă cadrul strategic național în domeniu și introduce mecanismele naționale ale acestei dezvoltări. Obiectivul general al Strategiei este:

Dezvoltarea echilibrată și durabilă asigurată în toate regiunile de dezvoltare ale Republicii Moldova, care va fi realizat prin asigurarea accesului la servicii și utilități publice calitative, creștere economică sustenabilă și guvernare îmbunătățită.

În acest context, PRU al municipiului Orhei a fost elaborat conform cadrului strategic în domeniul dezvoltării regionale, iar implementarea cu succes a acestuia va îmbunătăți nivelul de trai în regiune, va diminua disparitatea regională, va asigura coeziune teritorială și va reduce procesele migraționale în regiune.

POR (Programului Operațional Regional) Centru a fost elaborat ținând cont de prevederile legislației naționale în vigoare și anume: Legea nr. 438-XVI din 28 decembrie 2006 privind dezvoltarea regională în Republica Moldova și, în particular, conform Metodologiei de elaborare, aprobare și implementare a Programelor Operaționale Regionale, aprobată de MADRM pe 12.02.2021. Conform prevederilor legale, POR Centru pentru anii 2022-2024 este principalul document de planificare a dezvoltării echilibrate și durabile a Regiunii de Dezvoltare Centru pe un termen mediu care reflectă necesitățile, obiectivele și direcțiile de dezvoltare. Programul este structurat, în linii mari, în baza cerințelor HG 386 din 17-06-2020 cu privire la planificarea, elaborarea, aprobarea, implementarea, monitorizarea și evaluarea documentelor de politici publice.

Documentul a fost realizat în conformitate cu prevederile metodologice elaborate de către Ministerul Agriculturii, Dezvoltării Regionale și Mediului, prin care au fost stabilite conținutul programului, cadrul de elaborare, consultare și aprobare al acestuia. Documentul se axează pe nevoile majore ale regiunii și tinde spre valorificarea potențialului său de dezvoltare.

În procesul elaborării prezentului document de planificare, pentru a asigura o corelare intra-regională și interregională cu alte documente de planificare, au fost analizate și strategiile de dezvoltare ale raioanelor din Regiunea Centru (care au asemenea strategii/planuri), precum și proiectele Programelor Operaționale Regionale ale celorlalte regiuni de dezvoltare. Prin conținutul său, prezentul document reprezintă o continuare logică a Strategiei de Dezvoltare Regională Centru pentru anii 2022-2028 și este corelat cu obiectivele strategice ale acesteia. La baza elaborării POR Centru a stat noua paradigmă a dezvoltării regionale, accentul fiind pus pe competitivitate regională, pe utilizarea mai bună a potențialului celor mai importante zone urbane cu impact asupra creșterii ocupării forței de muncă și stimularea dezvoltării economice.

Strategii locale

Strategia de Dezvoltare Socio-Economică a municipiului Orhei

Strategia de Dezvoltare Socio-Economică a municipiului Orhei pentru anii 2021-2025 a fost aprobată prin Decizia Consiliului municipal Orhei Nr. 8.20 din 23.07.2021. Strategia este un document de referință care formulează viziunea de dezvoltare durabilă a municipiului, bazată pe asigurarea echilibrului între creșterea economică, conservarea și valorificarea patrimoniului natural și cultural, protejarea mediului înconjurător și îmbunătățirea calității vieții. Misiunea strategică a municipiului pentru anii 2021-2025 este:

Municipiul Orhei oraș exemplu – centru regional turistic, economic, verde, atractiv. Oraș modern, inteligent, tehnologizat, digitalizat, cu stabilitate social–economică, transparență avansată.

Pentru realizarea misiunii strategice, acțiunile tuturor factorilor implicați în procesul de dezvoltare locală sunt orientate spre atingerea a nouă obiective strategice. Deși Strategia de Dezvoltare Durabilă a municipiului Orhei nu include conceptul de revitalizare urbană, fiecare obiectiv strategic include acțiuni care sunt complementare cu revitalizarea urbană, creând astfel un cadru de bază eficient pentru implementarea proiectelor de revitalizare urbană. În special, acest tip de acțiuni sunt prevăzute în cadrul Direcțiilor Strategice de Dezvoltare Elaborate.

În această ordine de idei, PRU al municipiului Orhei va completa planificarea strategică a municipiului, fiind realizat conform conceptului general de dezvoltare a și bazat pe acțiuni integrate teritorial. Luând în considerare faptul că, actuala Strategie de Dezvoltare Durabilă a municipiului își va înceta valabilitatea abia la sfârșitul anului 2025, se preconizează ca paralel, cu Strategie de Dezvoltare a municipiului care conțin prevederi și activități privind revitalizarea urbană, să se implementeze și PRU, iar experiența obținută în elaborarea PRU, respectiv stimularea implicării locuitorilor în soluționarea problemelor locale va deveni o bază a procesului pregătirii următorului document strategic.

1.4. Municipiul Orhei – Plan Operațional Local dezvoltare

La nivel național, pentru a contribui la dezvoltarea economiei regiunilor, au fost definite centre urbane din rândul municipiilor: astfel au fost stabilite 6 municipii poli de creștere.

Politica polilor de creștere și-a propus inducerea unei creșteri economice rapide, crearea de locuri de muncă, impulsivitatea productivității care să genereze dezvoltare în orașele mici și mijlocii, precum și în zonele rurale.

Ele presupun dezvoltarea infrastructurii, revitalizarea urbană, prestarea mai calitativă a serviciilor. Astfel se va stimula nu doar dezvoltarea economică a municipiului, dar și a regiunilor limitrofe. Astfel se dorește dezvoltarea și extinderea în localitățile din regiunea limitrofă a serviciile de apă și canalizare, evacuare a deșeurilor, transport, infrastructură rutieră etc. Cu toate acestea, operatorii serviciilor respective se vor afla pe teritoriul municipiului Orhei, deoarece aici există capacități, experiență, dar și mai multe resurse.

Programul Național de Dezvoltare a orașelor-poli de creștere pentru perioada 2021-2027 conține patru componente:

- 1) conectivitate și mobilitate urbană;
- 2) competitivitate și susținerea activităților economice;
- 3) revitalizare urbană și dezvoltarea infrastructurii spațiilor publice;
- 4) modernizarea infrastructurii tehnico-edilitare și rețelelor de unități publice.

Bugetul estimativ al Programului constituie circa 2,7 miliarde de lei.

Din suma totală, circa 800 milioane de lei vor fi alocați din bugetul de stat, celelalte resurse vor fi donate de către unii parteneri internaționali ai Republicii Moldova.

Dezvoltarea urbană integrată a municipiului Orhei a constituit un deziderat al administrației publice locale, rezultat din înțelegerea necesității abordării integrate în vederea creșterii competitivității economiei locale și întăririi poziției de centru regional, valorificând statutul de Municipiu reședință de raion.

Astfel, prin documente precum Strategia de Dezvoltare Durabilă a municipiului Orhei au fost puse bazele unei dezvoltări echilibrate, care să valorifice punctele forte ale municipiului.

Prin viziunea exprimată, Planul, Programul de Revitalizare Urbană al Municipiului Orhei are ca scop agregarea obiectivelor socio-economice formulate la nivel regional cu schimbările care au loc în structura spațială, economică și socială a teritoriului urban.

Astfel, afirmarea municipiului Orhei ca pol urban de dezvoltare s-a bazat și continuă să se bazeze atât pe valorificarea potențialului și pe rezolvarea problemelor la nivel intern, cât și pe conștientizarea oportunităților și amenințărilor la nivel teritorial.

Cele șase obiective strategice de dezvoltare la nivelul municipiului Orhei sunt:

- 1.** Dezvoltarea și consolidarea municipiului ca nod logistic de importanță regională și națională.
- 2.** Asigurarea infrastructurii de rețele de utilități publice potrivit calității de nod logistic și pol de dezvoltare regional a municipiului Orhei.
- 3.** Regenerarea, dezvoltarea și consolidarea economiei regionale, ca pol regional și competitiv.
- 4.** Regenerarea, dezvoltarea și promovarea valorilor culturale pentru promovarea demnității, mândriei locale și a atașamentului comunității locale față de acestea.
- 5.** Alinierea standardelor privind mediul și calitatea vieții urbane, la exigentele UE.
- 6.** Dezvoltarea rolului regional și național al municipiului Orhei, ca municipiu competitiv, inovativ și sustenabil.

II. Analiza municipiului – determinarea zonelor degradate și a zonei de revitalizare.

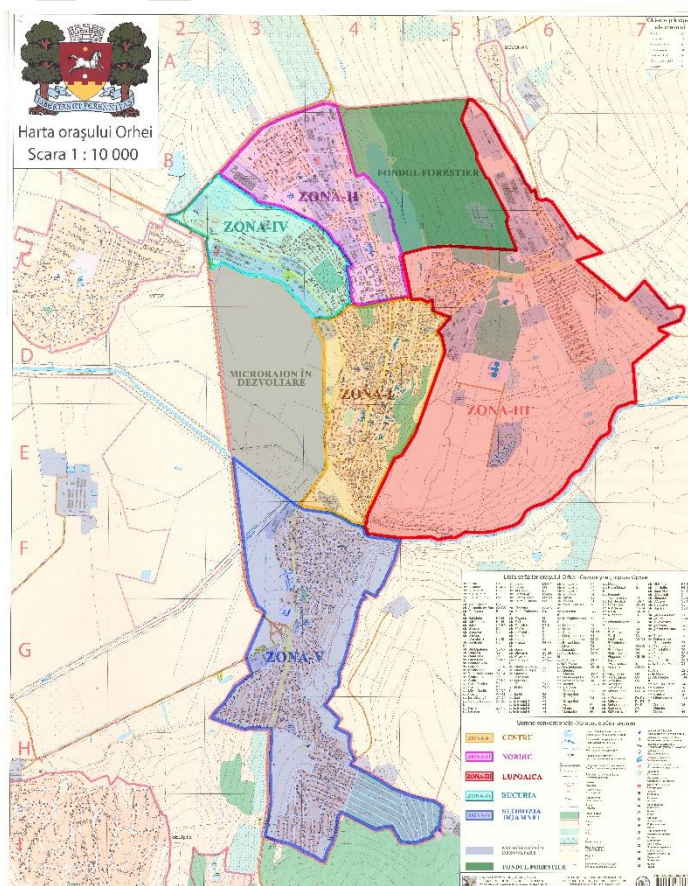
2.1. Descrierea generală a municipiului Orhei

Municipiul Orhei, este principalul centru economic, educațional, și cultural în Regiunea de Dezvoltare Centru al Republicii Moldova.

Municipiul Orhei este situat în centrul Republicii Moldova, la latitudinea de 47.3830 și longitudinea 28.8230, cu o altitudine de 82 metri fata de nivelul mării, la o distanță de 45 km spre nord de capitală, pe traseul Chișinău-Bălți, pe malul râului Răut.

Caracteristici geografice

Municipiul ocupă o suprafață de 1582 ha, are un cadru natural foarte variat și pitoresc, situarea dealurilor și a versanților permițând crearea de perspective și compoziții urbane ce accentuează formele naturale. Terenurile agricole extravilane ocupă 218 ha, cariera de piatră „Ivanos” ocupă 54 ha. Cadrul natural, în care este situat orașul, are un mare potențial urbanistic neexploatat, ce permite crearea unui sistem diversificat și bine structurat de zone verzi. În acest sens, trebuie menționată atractivitatea, din punct de vedere turistic, a luncii r. Răut și rolul de agrement cu microclimat balnear a codrilor din apropierea localității. Râurile Răut și Ivanos și iazul din oraș constituie rețeaua hidrografică a orașului. Suprafața totală a spațiilor din intravilan destinate înverzirii este de 184 ha sau 9,1% din suprafața totală a orașului din care 70% sunt acoperite cu

vegetație forestieră, iar restul se completează anual. Din resursele minerale orașul dispune de zăcăminte de piatră și argilă. De asemenea pe teritoriul urbei sunt terenuri ocupate cu cariere deschise, cu pietriș, bolovăniș, terenuri cu exces permanent de umiditate, sărăturate, erodate, cu alunecări de teren și ravene.

Scurt Istoric.

Există mai multe versiuni cu privire la originea toponimului Orhei. Potrivit lui Iorgu Iordan, numele orașului vine din ungurescul vár + hely (cetate + loc), însemnând „loc al cetății”, cu sensul „locul unde era o cetate”. Numele se trage de la ostașii secui pe care voievozii Moldovei îi stabiliseră aici în drumul tătarilor, care stăpâniseră cetatea între 1224 și 1359.

Alți cercetători sunt de părere că toponimul Orhei este de proveniență turanică, iar „orga” înseamnă reședința hanului.

Inițial Orheiul a avut o altă vatră, în prezent cunoscută sub numele de Orheiul Vechi, care în primele decenii ale secolului al XVI-lea a fost părăsită. Orheiul Vechi este situat la 18 km distanță, spre Sud-Est de orașul Orhei, între satele Trebujeni și Butuceni.

În 1223 hoardele tătare trec Nistrul, călăresc în sus pe Răut jefuind satele și dau de această vale prielnică de la cotitura râului. Cotropitorii n-au stat aici mult timp (deceniile 4-6 ale secolului XIV), dar au reușit să imprime localității

o înfățișare orientală. Tătarii au înălțat o moschee, un caravan-sarai, mausolee-mazare. Pe această palmă de pământ, pe ruinele orașului de tip oriental, la începutul secolului XIV a apărut Orheiul Vechi, care a intrat în componența statului feudal moldovenesc întemeiat în 1359. Însă, prima atestare documentară a Orheiului Vechi datează din 1470.

Astfel, la 1 aprilie 1470, este menționat documentar numele primului pârcălab de Orhei, Radu Gangur, în contextul finalizării lucrărilor de construire a cetății Orhei, edificarea căreia a început odată cu urcarea lui Ștefan cel Mare (1457) pe tronul Moldovei.

În anul 1499, în urma unei invazii a tătarilor, atât târgul, cât și cetatea au fost arse și distruse. În anul 1553, după două mari incursiuni devastatoare,

târgul Orheiului s-a strămutat într-un loc mai liniștit și mai îndepărtat de căile de comerț și de alte atacuri ale tătarilor. Prima mărturie documentare referitoare la Orhei pe locul actual datează din 1554 din perioada domniei lui Alexandru Lăpușneanu, când s-a lucrat la digul de la confluența râurilor Cula și Răut, atunci formându-se lacul din fața localității.

Din 1599 Orheiul este trecut în documentele oficiale ca târg, localitatea se dezvoltă devenind un centru al comerțului în regiune, iar unul din proprietarii dughenelor noi apărute este pârcălabul de atunci al Orheiului, Nicoară Donici.

Târgul cunoaște o deosebită înflorire economică în timpul domniei lui Vasile Lupu (1634-1653), care a refăcut lacul Orheiului, a construit poduri, a reamenajat mai multe străzi, a întemeiat lângă Orhei, o „slobozie”, venitul căreia revenea doamnei sale. Vasile Lupu a fost ctitorul catedralei „Sf. Dumitru”.

Paul de Alep, care a trecut prin târgul Orhei în 1653 scria în jurnalul de călătorie: *„casele sunt din piatră și lemn, iar străzile pavate cu scânduri, cum erau și la Iași”*.

La 1835 Orheiul a devenit centru de *uezd*. A crescut numărul populației, a căpătat dezvoltare industria meșteșugărească.

În 1902 populația orașului constituia 14.800 locuitori.

Din dealul Ivanos se extrăgea cel mai bun var, cu care se face comerț întins.

Orașul Orhei mai deținea fabrici mici de lumânări și mai multe tăbăcării.

În anul 1907 la Orhei este deschis un gimnaziu de fete cu 4 clase, transformat în 1910 în liceu cu 7 clase.

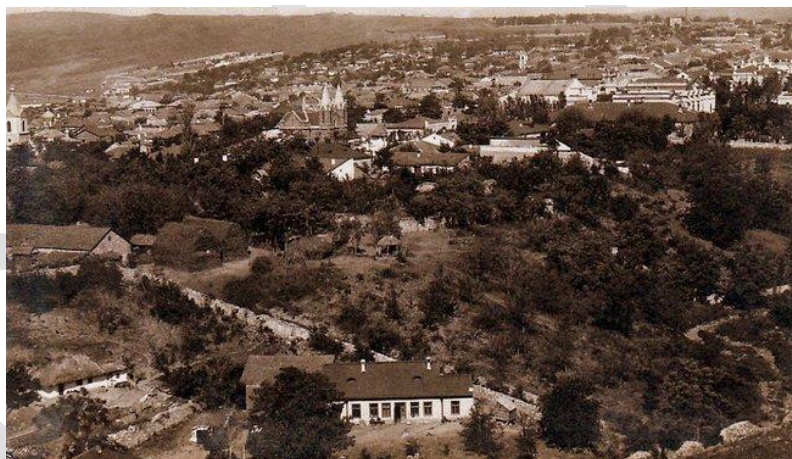
La 25 martie 1918, cei 52 de consilieri ai Zemstvei din Orhei au votat unanim Moțiunea de Unire cu România.

Până în anul 1947 Orhei este centru de județ în componența căruia intrau raioanele Bravicea, Chiperceni, Criuleni, Orhei, Răspopeni, Rezina, Susleni și Telenești.

Prin reforma administrativă din 1947 județele sunt desființate și Orheiul devine centru raional.

În 1998 orașul Orhei a devenit reședința județului Orhei. În 2001, odată cu revenirea la raioane în calitate de unități teritorial-administrative, orașul Orhei capătă statut de centru al raionului omonim.

Astăzi, Orhei este al 9-lea oraș ca mărime din Republica Moldova, cu o populație de 34 149 de locuitori, conform ultimului recensământ din 2014.

Potențial Turistic

Orașul Orhei este o localitate cu valori și tradiții culturale bogate. Urba dispune de 63 monumente istorico-memorale, de artă și arhitectură, dintre care 14 sunt de importanță națională, iar 49 de importanță locală, 1 casă de cultură, 7 biblioteci și 2 instituții de învățământ artistic (pictură și muzică). În oraș activează colective artistice de amatori. În municipiul Orhei, de asemenea, pot fi vizitate mai multe obiective turistice.

Catedrala „Sfântul Dumitru”. Cel mai vechi lăcaș religios din Orhei și unul dintre cele mai vechi din țară, catedrala Sfântul Dumitru a fost construită între anii 1632 și 1636. Ctitorul Catedralei a fost domnitorul Moldovei Vasile Lupu (1634-1653). Biserica face parte din Patrimoniul național, fiind una dintre cele mai importante construcții ecleziastice păstrate până în prezent.

Monumentul lui Vasile Lupu. Vasile Lupu a fost Domnitor al Moldovei în anii 1634-1653. La 11 noiembrie 1937, în prezența reprezentanților Guvernului României, prefectului Constantin Roșca, Cavaler al Ordinului Steaua României și a primarului de Orhei Constantin Plăcintă, Cavaler al Ordinului Steaua României, preotul-paroh Piescu de la Catedrala Sf. Dumitru, a fost sfințit și inaugurat Monumentul din bronz al domnitorului Moldovei Vasile Lupu, sculptură a vestitului sculptor Oscar Han. Monumentul constituie răsplata și recunoștința orheienilor față de marile realizări ai voievodului moldovean. Aname lui Vasile Lupu i se datorează cea mai dinamică dezvoltare a orașului Orhei din acea perioadă. Monumentul Domnitorului a fost instalat în centrul orașului în 1938. Este creația cunoscutului sculptor român Oscar Han. Statuia din bronz îl reprezintă pe Vasile Lupu, în straie de voievod, în mâna dreaptă ținând o gramotă domnească. Postamentul este executat din piatră de Cosăuți. Statuia a înregistrat un record în ceea ce privește amplasarea sa, fiind strămutată de 8 ori.

Catedrala „Sfântul Nicolae” este situată în zona centrală a orașului. A fost construită la începutul secolului XX, având o istorie tragică. În timpul celui de al doilea război mondial Catedrala a fost parțial distrusă. În perioada URSS lăcașul sfânt a fost transformat în depozit, iar ulterior în școală sportivă. Abia după 1990 Catedrala Sf. Nicolae își recapătă statutul inițial, fiind restaurată și redeschisă pentru enoriași.

Biserica romano-catolică Adormirea Maicii Domnului - o adevărată bijuterie a Orheiului și una din puținele opere de arhitectură realizată în stil neo-gotic din întreaga țară. A fost ridicată în anul 1914 de către Cezarina Dobrovolskaya pentru comunitatea catolică din oraș, compusă în mare parte din polonezi, lituanieni și nemți. Cezarina Dobrovolskaya era o catolică lituaniană, iar soțul ei - un nobil rus ortodox. Ambii erau creștini cu suflet mare și fiecare a ctitorit câte un lăcaș de cult în Orhei. Ea - unul catolic, iar el - biserica ortodoxă din com. Brăviceni. Ca și multe lăcașe de cult din Moldova, această biserică a avut o istorie tumultuoasă. Pe

timpul URSS clădirea a fost pângărită și parțial distrusă, fiind transformată în sală de sport, iar apoi să ajungă chiar depozit. După declararea independenței, mai mulți ani biserica a rămas lăsată uitării. Datorită voinței părintelui Klaus Kniffki, în 2005 biserica a fost retrocedată micii comunități catolice rămase în Orhei, iar în 2008, după o restaurare complexă, ea a fost redeschisă.

Muzeul de Istorie și Etnografie. Se află în orașul Orhei. Este amplasat în casa lui Mircea Bengulescu fostul arhitect al orașului. Colecția muzeului conține mai mult de 20 mii de exponate, cele mai valoroase fiind colecțiile de monede și carte veche. Expoziția permanentă a muzeului este consacrată cercetărilor istorice și arheologice de pe teritoriul raionului Orhei.

Sediul Upravei Zemstvei Orhei. Monument de istorie și arhitectură din sec. XIX. A fost construită la îndemnul fostului președinte al Zemstvei Orhei, Alexandru Cotruță. În acest edificiu la 25 martie 1918 deputații Orheiului au votat Moțiunea de Unire a Basarabiei cu România. După 1 ianuarie 1919 în acest sediu a fost Prefectura și Tribunalul județului Orhei. În prezent clădirea este utilizată de Liceul Teoretic „Ioan Luca Caragiale”.

Sediul Judecătoriei Orhei. Monument de istorie și arhitectură din sec. XX. Este fosta casă a doctorului și avocatului Mihai Coteanu, directorul săptămânalului „Frăția Românească” din Orhei (publicația periodică, 1919-1940). După cel de-al doilea război mondial în edificiul a fost ocupat de Comitetul executiv orășenesc Orhei de deputați ai poporului. În anii 90 aici a fost transferată Judecătoria raionului Orhei.

Monument Istoric și Arheologic ”Orheiul Vechi”. Este amplasat în aer liber, între satele Butuceni și Trebujeni, raionul Orhei pe o suprafață de 220 ha. Monumentul are o importanță deosebită deoarece aici s-au păstrat urme de viață umană din cele mai vechi timpuri și până în evul mediu târziu. Straturile de cultură ale acestui monument oglindesc toată istoria neamului și al meleagului, ilustrând-o cu vestigii arheologice de o mare valoare muzeistică.

Monument al Naturii Geologic și Paleontologic „Defileul Orhei”. Este Arie naturală protejată de stat. Se întinde pe o suprafață de 100 ha, lângă orașul Orhei.

Colegiul „Vasile Lupu” (fondat în 1923). Școala Pedagogică „Alexandru Ioan Cuza”. Conform datelor din arhivă, pregătirea cadrelor didactice la Orhei se realizează din anul 1923, în Școala Normală „Alexandru Ioan Cuza”, care pregătea învățători și care în 1940 a fost reorganizată în Școala Pedagogică „Alexandru Ioan Cuza”.

Biblioteca raională "Alexandru Donici" din Orhei. Se află chiar în centrul orașului, în Piața Vasile Lupu și este locul de întâlnire a iubitorilor de lectură din tot raionul. Între anii 1925-1937 s-a inaugurat Palatul Profesorilor și Învățătorilor din județul Orhei.

Cimitirul Evreiesc din Orhei. Este unul dintre cele mai vechi cimitire evreiești din Europa (peste 400 de ani) și cel mai mare cimitir evreiesc din Moldova (9 ha).

Chateau Vartely – (vinărie, restaurant, hotel).

Originea numelui Vartely se regăsește în numele Orhei, cuvânt care în maghiară înseamnă „loc al cetății”, (vár + hely sau cetate + loc).

Brandul Chateau Vartely a fost elaborat și lansat în anul 2004. Sloganul acestui brand e „Vin cu dragoste pentru tine”, pentru că fiecare licoare produsă la Chateau Vartely are o parte din sufletul și dăruirea celor care muncesc aici.

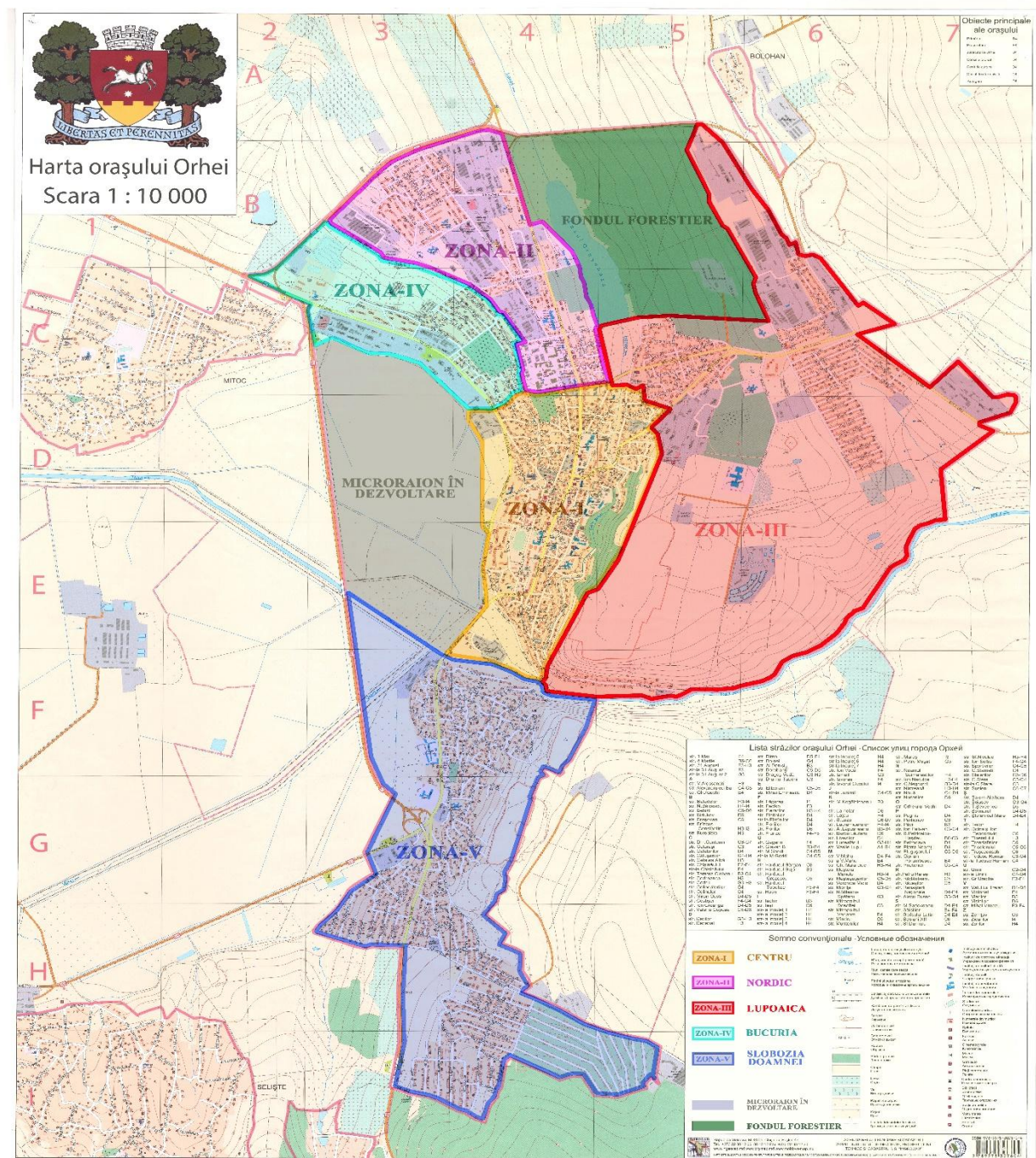
Parcul de distracții Orheiland. Cel mai mare parc de distracții din Moldova.

„OrheiLand” cel mai gigant Parc de distracții din Moldova. Parcul are o suprafață de 20 mii metri pătrați, este cea mai râvnită destinație de vară din țară, unde totul este gratuit. Cel mai mare parc de distracții din Republica Moldova atrage, zilnic, mii de iubitori de distracție, dependenți de adrenalină și pasionați de povești.

Uzina Constructoare de Mașini din Orhei. “ASPA” S.A. și-a început activitatea în anul 1972, fiind specializată în fabricarea pieselor și subansamblelor pentru întreprinderea MMZ “Krasnâi Oktiabri” – unul dintre liderii mondiali în domeniul fabricării motoarelor de avioane (în prezent S.A. “Uzina Constructoare de Mașini din Moscova” V.V. Cernâșev).

În perioada anilor 1972 – 1991 Uzina Constructoare de Mașini din Orhei producea piese pentru motoarele de avion din seria MIG. De asemenea se fabricau și produse de larg consum: primus turistic, troliu auto, piese pentru motoare de barcă, piese auto și piese pentru motocultivator.

2.2. Delimitarea zonelor municipiului și analiza acestora. Conform Planului Urbanistic General, suprafața totală a municipiului Orhei, inclusiv spațiul intravilan, este de 2017,9 ha. Municipiul Orhei este divizat în cinci zone de dezvoltare: Centru, Nordic, Lupoanca, Bucuria, Slobozia Doamnei și Nistreană. Deși, nu există un cadru logic oficial de divizare a orașului pe sectoare, cele menționate mai sus, sunt recunoscute de localnici, iar administrația publică locală operează cu aceste denumiri. Dat fiind faptul că această divizare nu este oficial recunoscută, deci și suprafața acestor sectoare nu a fost calculată.

Reieșind din cele expuse mai sus, pentru o eficientizare logistică mai eficientă, sa decis ca în cadrul PRU să avem următoarele zone de revitalizare urbană, și anume:

- **Zona I** (Centru);
- **Zona II** (Nordic);
- **Zona III** (Lupoaica);
- **Zona IV** (Bucuria);
- **Zona V** (subzonele Slobozia Doamnei și Nistreană);

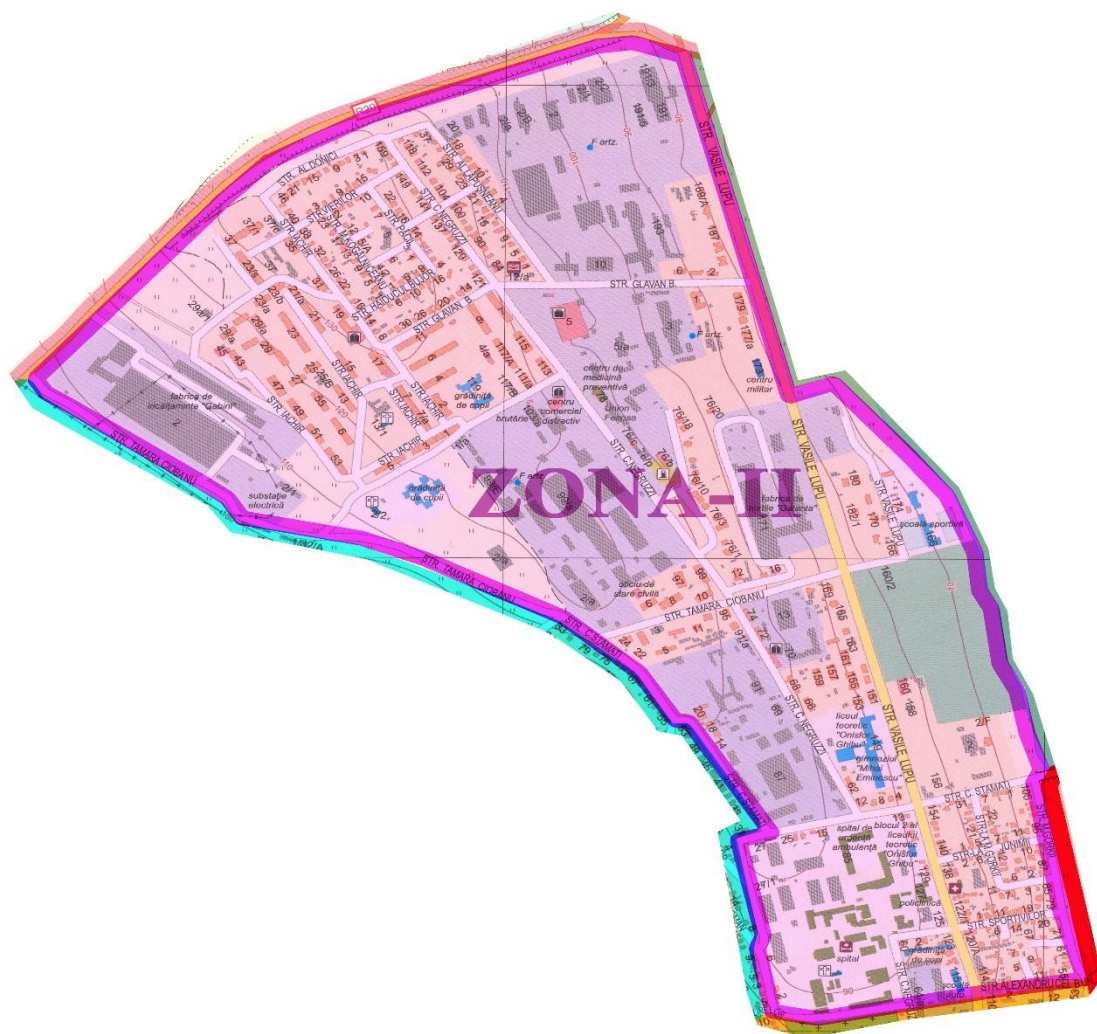
Notă: La moment, conform Planului Urbanistic General al Municipiului este preconizat în perspectivă de dezvoltare a unei noi zone ca Microraion în Dezvoltare.

Zona I (Centru) reprezintă o concentrare a vieții publice, unde sunt amplasate și își desfășoară activitatea marea majoritate a instituțiilor publice de nivel local și național, aici sunt amplasate cele mai multe instituții de educație, medicale, culturale, etc. Deși nu este cunoscută originea și perioada când a început localizarea acestor zone de către populație, putem doar constata în baza informațiilor oferite de SCL Orhei cu referire la vârsta clădirilor putem constata cu certitudine dezvoltarea majoră a clădirilor de locuit au fost edificate începând cu anul 1958 în zona respectivă, datorită și multiplelor instituții funcționale.

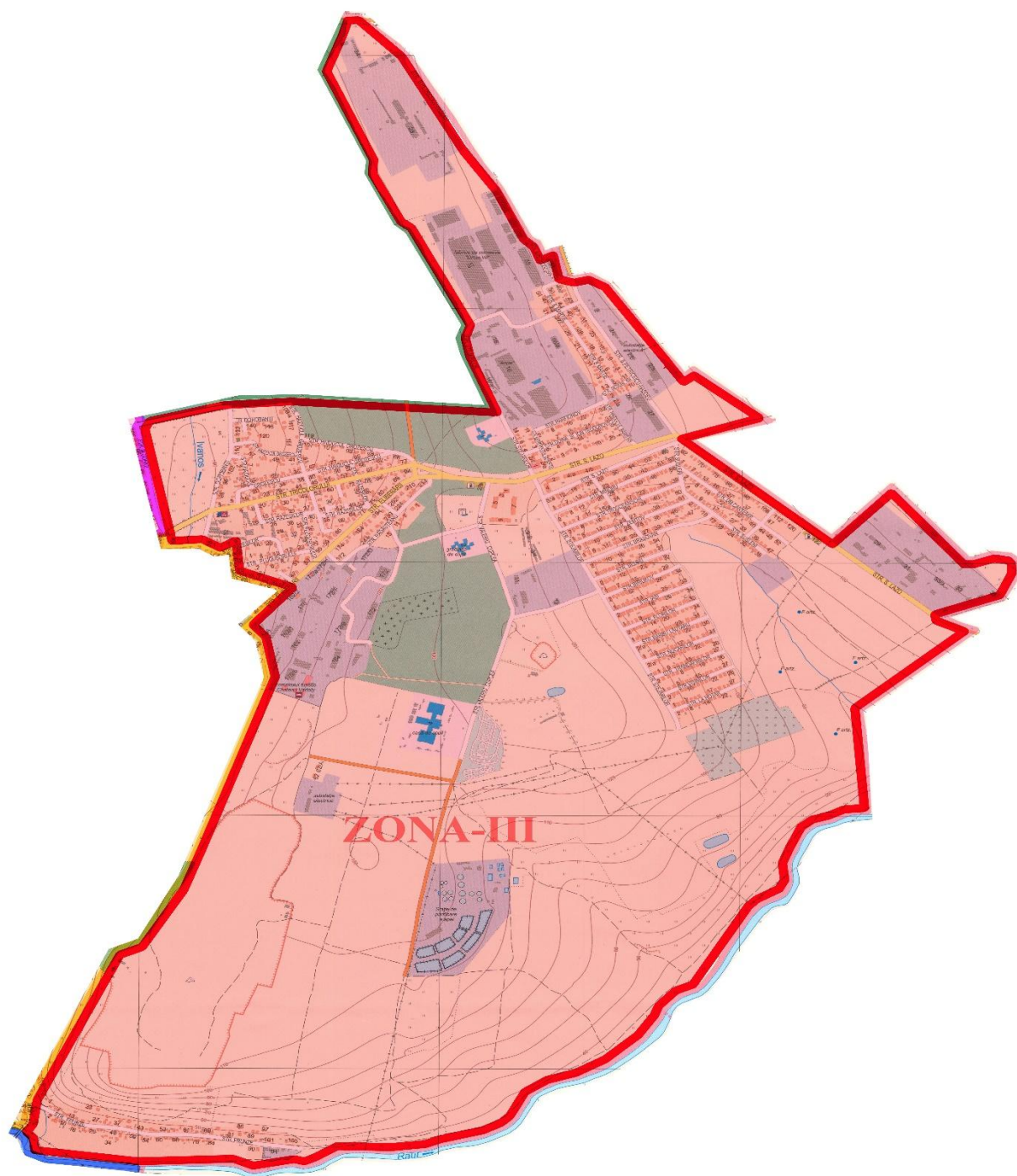

Zona II (Nordic) este cea mai populată din oraș. În acest sector sunt amplasate atât instituții școlare, cât și preșcolare, **terenul sportiv este unul cu dotare performantă**, sunt amenajate locuri de joacă pentru copii. Locuitorii zonei sunt în general mulțumiți de facilitățile existente în sector. Dezvoltarea zonei respective este strâns legată de construirea Uzinei Constructoare de Mașini din Orhei, în prezent “ASPA” S.A. care și-a început activitatea în anul 1972, fiind specializată în fabricarea pieselor și subansamblelor pentru întreprinderea MMZ “Krasnâi Oktiabri” – unul dintre liderii mondiali în domeniul fabricării motoarelor de avioane (în prezent S.A. “Uzina Constructoare de Mașini din Moscova” V.V. Cernâșev). **Astfel majoritatea clădirilor din această zonă datează cu anul 1972.**

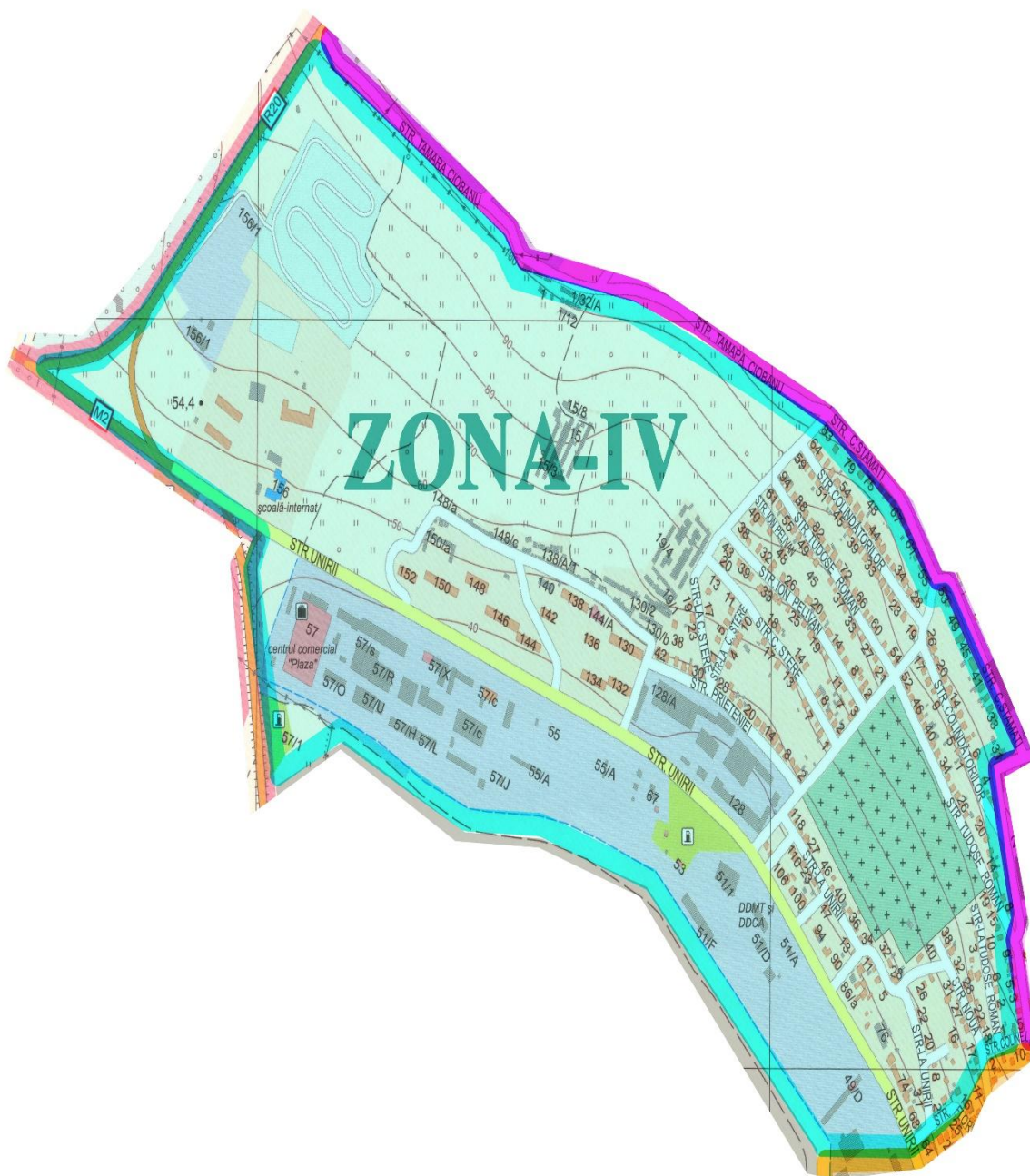
În perioada anilor 1972 – 1991 Uzina Constructoare de Mașini din Orhei producea piese pentru motoarele de avion din seria MIG. De asemenea se fabricau și produse de larg consum: primus turistic, trolu auto, piese pentru motoare de barcă, piese auto și piese pentru motocultivator. Deasemenea un imbold la fel de major pentru dezvoltarea zonei a fost și înființarea unor întreprinderi de producere ca S.A. ORHEI-VIN, Fabrica de Tutun Tubecon-TOBACCO, S. A. Fabrica De Pâine din ORHEI în anii 80.

Zona III (Lupoaica) Zona respectivă s-a dezvoltat datorită construcției fabricii de conserve care în prezent se numește „Orhei-Vit”. „Orhei-Vit” – fabrica de conserve - a fost fondată în 1945, iar infrastructura modernă a companiei a fost înființată la începutul anilor '80, atunci când linia a doua de producție a fost pusă în funcțiune, și totodată a fost creat departamentul **aspetic** pentru depozitarea sucurilor. Astfel amplasarea geografică a fabricii „Orhei-Vit” a stimulat crearea locurilor de muncă și a dezvoltării zonei precum și dezvoltarea de infrastructură. Zona respectivă a început a se dezvolta în mare parte după anii '80, când au fost distribuite loturi individuale și oamenii au început a-și construi case particulare. În acest sector își desfășoară activitatea una dintre cele mai mari fabrici de conserve din țară „Orhei-Vit” și două cariere de piatră.

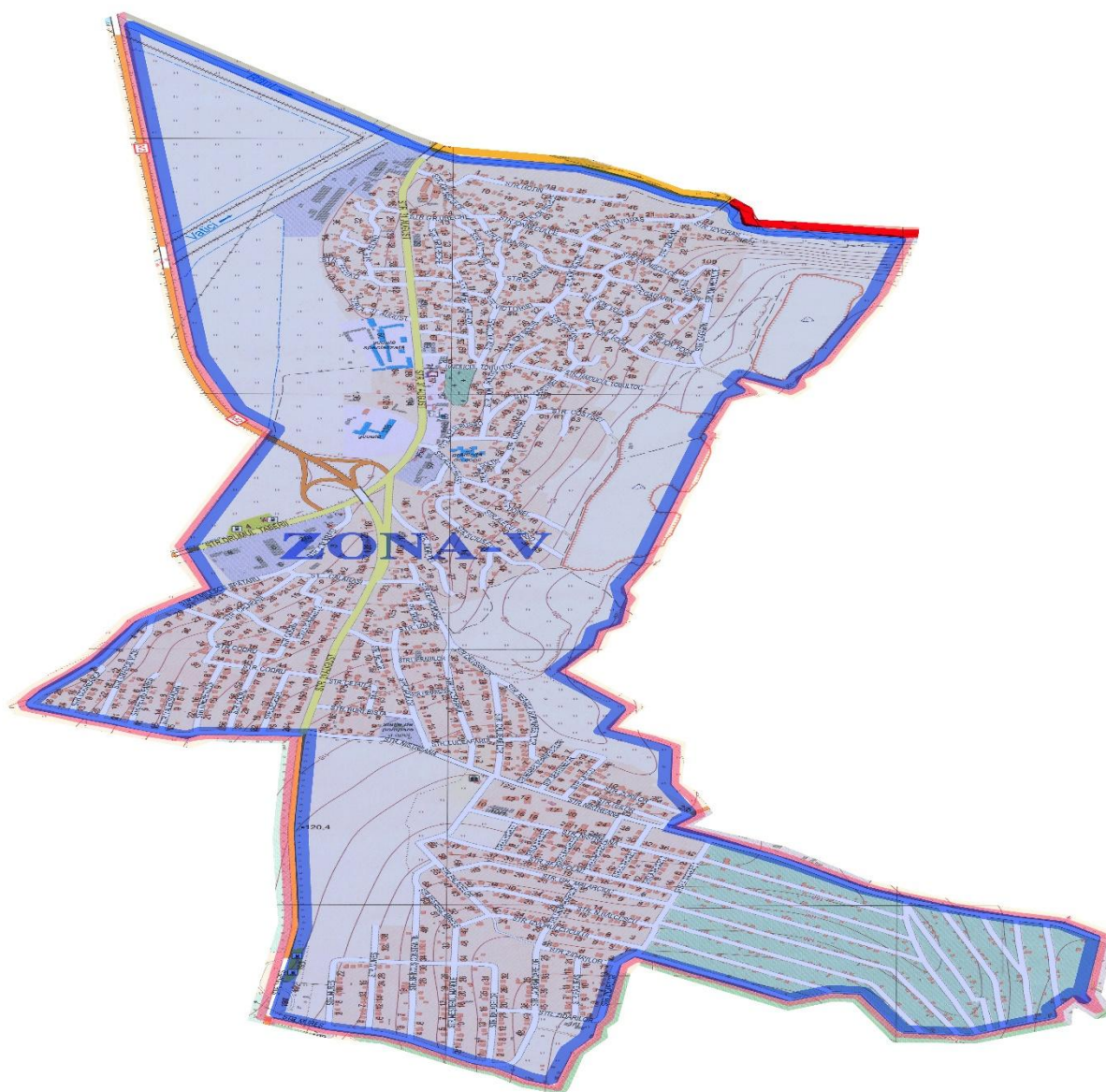

Zona IV (Bucuria). Dezvoltarea acestei zone este strâns legată de apariția în anii 80 a fabricii de mobilă în zonă, coloana auto de deservire a transportului interurban și interraional, stație de alimentare cu carburanți și alte întreprinderi de producere din zonă. Zona respectivă este amplasată la intrarea dinspre Bălți. În perioada sovietică, aici își desfășurau activitatea multe întreprinderi mari, care mai apoi au fost dizolvate și vândute pe loturi mai mici. În acest sector activează cea mai mare întreprindere de producere a cablajului, cu capital germano-nipon, unde activează peste 2500 persoane. În ultima perioadă se înregistrează un număr mare de imigrări a tinerelor familii din localitățile rurale din apropiere, care se stabilesc cu traiul în sectorul Bucuria.

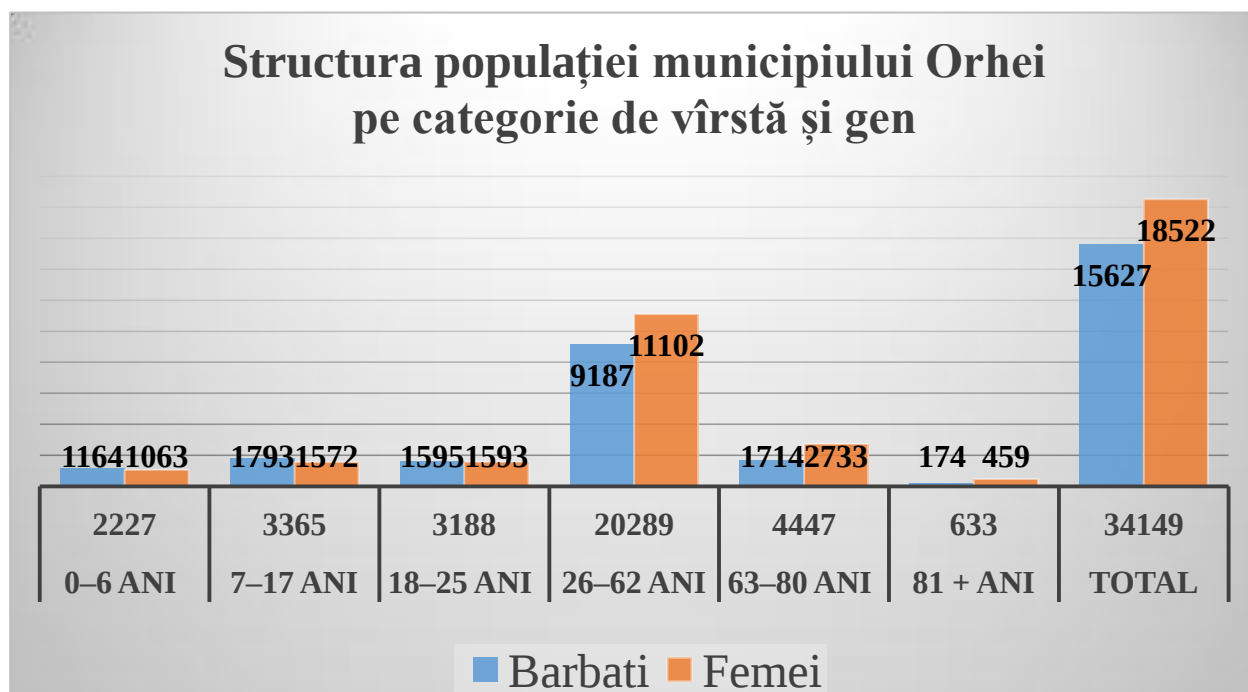
Zona V Slobozia Doamnei și Nistreană. Zona respectivă a fost cândva separată de oraș, în prezent fiind în componența acestuia. Este primul cartier pe care îl traversezi când vii dinspre capitala Chișinău și care este străbătut de traseul național Chișinău-Bălți. Tot aici locuiesc un număr mare de etnici romi. În anul 1960 are loc dezvoltarea edificiilor locative în Zona V, subzona Slobozia Doamnei – în legătură cu reorganizarea Școala de Mecanizare a gospodăriei satești din or.Orhei în Școală de Construcție nr.6 din Orhei, conform Hotărârii Sovietului Miniștrilor a RSSM nr.429 din 09 noiembrie 1960 și ordinul Direcției Învățământ Profesional Tehnic nr.194-A, din 24.XI.1960.

Nistreană, este cel mai nou cartier al orașului, învecinat cu sectorul Slobozia Doamnei. Este un sector nou, unde marea majoritate a locuitorilor și-au construit case private. În această zonă nu există instituții publice, dar nici necesități sporite pentru asemenea facilități. O mare parte a locuitorilor au un nivel de trai înalt și transport propriu, ceea ce le permite să se deplaseze cu ușurință în raza orașului.

2.2.1. Sfera socială

Conform indicatorilor sociali oferți de BNS, avem următoarea componență pe categorii de vârstă a populației.

Astfel, putem observa că pentru categoria de vârstă 0-6 ani și 7-17 ani coeficientul de gen a populației este predominant pentru masculin, pentru categoria de vârstă 18-25 ani avem o egalare de gen, iar pentru restul categoriilor de vârstă genul feminin prevalează semnificativ, pentru categoria 63-80 ani aproape se dublează. Acest fapt poate fi explicat de natalitatea precedentă unde era predominant genul feminin, iar mai recent este predominant de genul feminin, dar pentru persoanele în etate ce trec de vârsta 63 ani, în speță pentru categoria de vârstă 81+ ani acest fapt poate fi explicat și de speranța de viață a femeilor față de cea bărbaților odată cu înaintarea în vârstă, fapt demonstrat de coeficientul genului feminin ce depășește aproape triplu pe cel masculin.

Evoluția fenomenelor demografice

Numărul născuților vii, la nivelul municipiului Orhei, în anul 2021 s-a înregistrat un număr de 270 de persoane, tendința fiind de scădere începând cu anul 2019. Această tendință se observă la nivelul întregii zone municipale. Rata de natalitate este direct proporțională cu numărul născuților vii, urmând aceeași tendință descrescătoare în ultimii 3 ani la nivelul municipiului Orhei.

Numărul de persoane decedate la nivelul municipiului Orhei, pentru anul 2021 a ajuns la 415 persoane, număr ce se află în creștere față de anul anterior, creștere ce poate fi cauzată, în principal, de contextul pandemiei provocate de coronavirusul SARS-CoV-2 care a caracterizat anul 2020.

În ceea ce privește **rata mortalității** pentru anul 2021, la nivelul municipiului Orhei, rata este de 1,22‰. În ambele situații, comparativ cu indicatorii statistici de la nivel național, rata mortalității este considerabil mai scăzută față de rata mortalității de la nivelul raionului și a țării. La nivel regional, rata mortalității pentru anul 2021 este de 11,5‰, iar la nivel național este de 15,4‰.

Sporul natural (diferența dintre rata natalității și rata mortalității) are o valoare negativă la nivelul municipiului Orhei, ceea ce indică tendința de descreștere a populației. Pentru municipiul Orhei, se înregistrează în 2021 o rată a sporului natural de -0,50‰, comparativ cu situația per raion unde sporul natural este de -1,80‰.

Indicele de **îmbătrânire demografică** a populației stabilește numărul de persoane vârstnice (de peste 65 de ani) ce revin la 1.000 de persoane tinere (vârstă cuprinsă între 0 – 14 ani), astfel, la nivelul municipiului Orhei, gradul de îmbătrânire a populației este de 908,44‰. Astfel gradul de îmbătrânire este într-o continuă creștere în ultimii 5 ani, situație ce caracterizează fenomenul de îmbătrânire demografică la nivelul populației municipale.

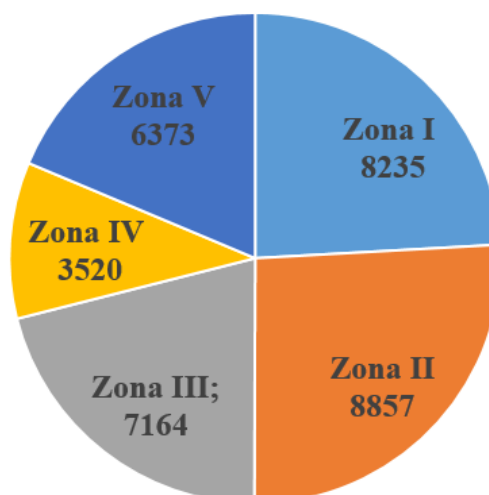
Raportul de **dependență demografică** calculat ca raport dintre persoanele considerate dependente (categorie din care fac parte persoanele cuprinse cu vârste între 0-14 ani și peste 65 ani) și persoanele considerate apte de muncă (persoanele cu vârsta cuprinsă între 15-64 de ani) exprimat la 1.000 de persoane a ajuns în municipiul Orhei, la nivelul anului 2021, la 454,57‰, astfel, la 1.000 de persoane apte de muncă revin în mediu 454 persoane dependente.

Indicatorul **rata de înlocuire** a forței de muncă reprezintă raportul dintre numărul total al populației tinere (0-14 ani) și o treime din populația cu vârste cuprinse între 15-64 de ani, exprimat la 1.000 de locuitori. Pentru municipiul Orhei, în anul 2021, rata înlocuirii forței de muncă este 717,63‰, astfel, la momentul ieșirii din câmpul muncii a 1.000 de persoane, acestea vor fi înlocuite de aproximativ 717 de persoane. Astfel dacă rata de înlocuire a forței de muncă va înregistra scăderi continue, în timp, pentru municipiul Orhei se va crea un deficit al forței de muncă, aspect critic în lipsa utilizării unor soluții tehnologice inovatoare care, odată cu trecerea timpului, ar putea înlocui treptat forța de muncă umană.

Repartizarea populației municipiului Orhei pe sectoare ne profilează o asemenea reprezentare grafică:

Analizând diagrama respectivă putem constata că din cele cinci zone locative ale municipiului Orhei, Zona I și II sunt cele mai populate și aproximative ca populație, fiind urmate de Zona III.

Repartizarea populației pe sectoare

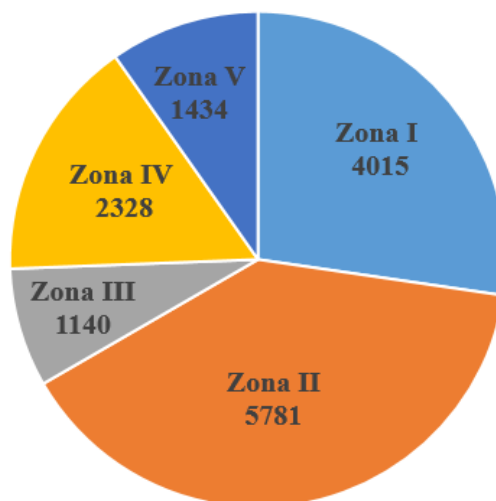
Deasemenea zonele I și II reprezintă o concentrare de aproximativ 50% din totalul de populație a municipiului Orhei, ce depășesc zonele III, IV și V luate împreună. În zona V se observă tendința de extindere a populației și egalare cu Zona III, iar Zona IV fiind la un nivel minim de populație ce este depășit dublu de toate zonele.

Ținând cont de datele statistice referitor la populație de 34149 locuitori, și datele cu privire la suprafața municipiului de 1582 ha sau 15,82 km², am stabilit că densitatea populație per municipiu este de 2161 locuitori pe km².

Situația per zone diferă de la zonă la zonă, astfel avem:

- Zona I – populația – 8235 locuitori, suprafața 2,051 km²
- Zona II – populația – 8857 locuitori, suprafața 1,532 km²
- Zona III – populația – 7164 locuitori, suprafața 6,283 km²
- Zona IV – populația – 3520 locuitori, suprafața 1,512 km²
- Zona V – populația – 6373 locuitori, suprafața 4,442 km²

**Densitatea populației pe sectoare
locuitor pe km pătrat**

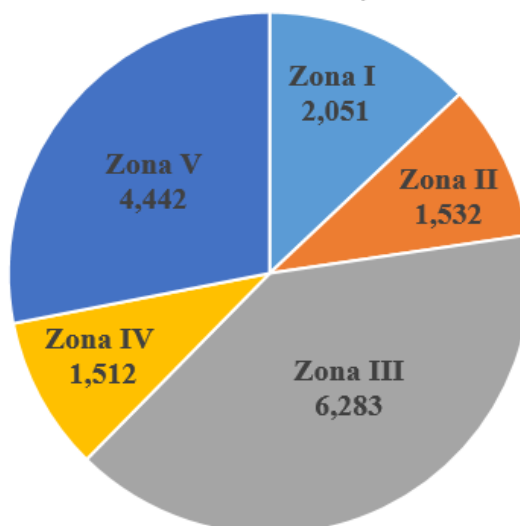
Asfel analizând diagrama de mai sus cu referire la densitatea populației, putem constata că Zona I și Zona II au o pondere dublă a numărului de populați peste media per municipiu, în schimb Zona III și Zona V, au o pondere sub media per municipiu, și doar Zona IV are o densitate a populație aproximativ egală cu media per municipiu.

În schimb dacă analizăm datele cu referire la suprafață (conform diagramei) putem constata că cele mai extinse zone ca suprafață sunt Zona III și Zona V care au cea mai mică densitatea a populației, semnificativ sub media per municipiu.

Zona III a început a se dezvolta în mare parte după anii '80, când au fost distribuite loturi individuale și oamenii au început a-și construi case particulare.

Referitor la Zona V, partea Nistreana putem menționa că este cel mai nou cartier al municipiului, învecinat cu

**Suprafața municipiului pe sectoare
(km pătrați)**

sectorul Slobozia Doamnei. Este un sector unde marea majoritate a locuitorilor și-au construit case private. În această zonă nu există instituții publice, dar nici necesități sporite pentru asemenea facilități.

De asemenea este de menționat că ambele zone sunt la extremele municipiului, astfel sunt preponderent dezvoltate locuințele private, la sol, există doar câteva blocuri dacă sa vorbim de Zona III, care au fost căminele de la fabrica de conserve și alte întreprinderi din zonă, în Zona V blocurile sunt lipsă, doar locuințe individuale, specific pentru ambele zone este prezența loturilor de teren pe lângă casele de locuit, dar și terenuri arabile de câțiva ari aflate în proprietatea majoritatea locuitorilor.

Referitor la categoriile social vulnerabile, putem observa din diagrama alăturată, că cele mai mare număr de familii defavorizate se regăsesc la fel în Zona V și Zona III, fapt explicat de traiul modest a majoritatea locuitorilor din zonele respective provin din localitățile rurale și au migrat de la sat la oraș, deoarece ambele zone se află la periferiile municipiului, iar spațiul locativ are un preț mai modest comparativ cu Zona I sau Zona II de exemplu.

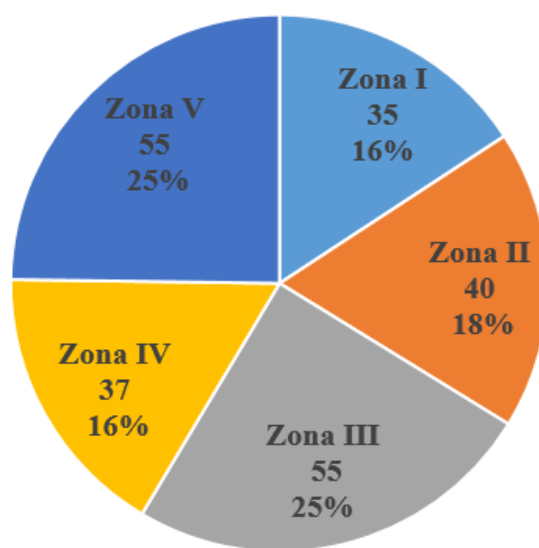
Cele expuse mai sus își regăsesc confirmarea și în numărul beneficiarilor de ajutor social, unde la fel predomină zona III, Zona V, mai nou apare zona II și zona I. Prezența zonei și II este explicată de numărul major al populației și respectiv există un coeficient major de beneficiari de asistență socială.

Dacă să raportăm în coeficient procentual numărul de beneficiari ai asistenței sociale la numărul total de populație pe zonă, atunci avem asemenea rezultate:

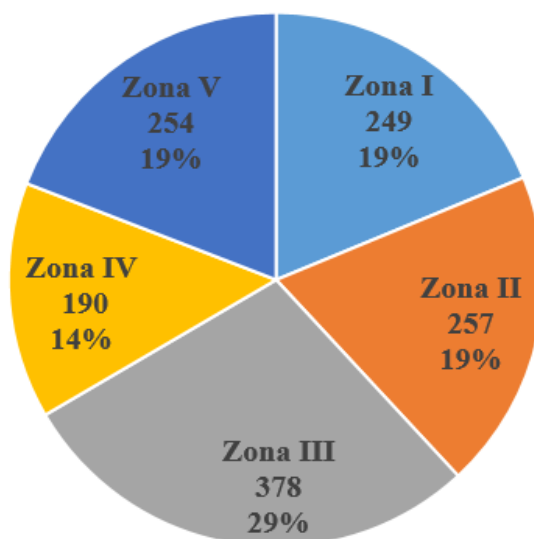
- Zona I – 3 %
- Zona II – 3 %
- Zona III – 5,3 %
- Zona IV – 5,4 %
- Zona V – 4,6 %

Astfel putem constata că din punct de vedere a beneficiarilor de asistență socială predominant sunt zonele III, IV și V, deși zonele I și II prevalează ca număr de

Familii social-vulnerabile

Beneficiarii de Asistență Socială

populație, dar sunt în minoritate față de beneficiarii de asistență socială. Paradoxal, zona IV este depășită dublu după numărul de populație, dar această zonă are coeficientul cel mai mare de beneficiari ai asistenței sociale, fapt explicat de specificul populației, aceștia în marea lor majoritate sunt veniți din spațiul rural, și amplasați la periferia municipiului unde spațiul locativ este mult mai modest față de celelalte cartiere.

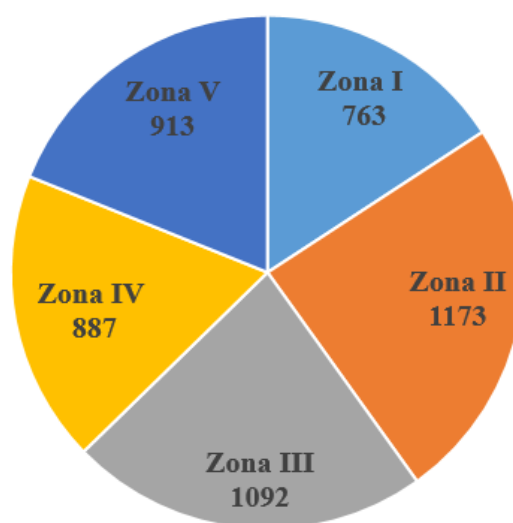
Cele expuse mai sus la fel pot fi confirmate și de diagrama alăturată, unde prin datele ce adresarea la serviciile de asistență socială, la fel se evidențiază zona III, zona II și Zona V. Zona II se evidențiază datorită numărului major de populație, dar dacă excludem acest fapt, la fel dominante rămân a fi zonele III și V, zone cu cel mai mic număr de populație comparativ cu zona I și zona II, cu excepția zonei IV – zona cu cel mai mic număr, depășită dublu de celelalte zone.

Referitor la persoanele cu necesități speciale putem menționa că numărul acestora este oarecum echilibrat pe zone, cu excepție zona II, cu o pondere majoră (aproximativ dublu) față de celelalte zone, dar și un număr relativ major a zonei IV cu o populație depășită dublu față de celelalte zone.

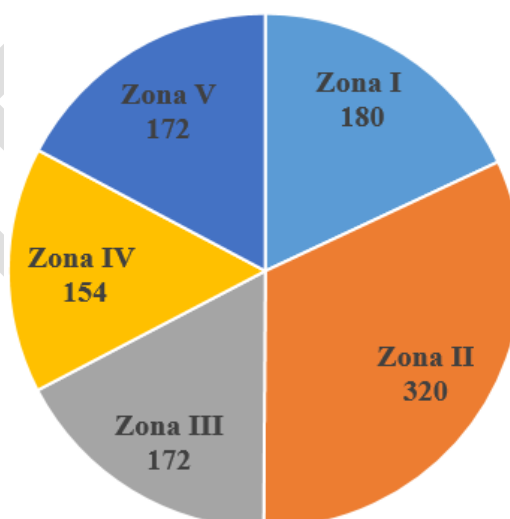
Dacă coeficientul de persoane cu necesități speciale poate fi explicat în cazul zonei IV, unde sa menționat mai sus proveniența locuitorilor, atunci ponderea acestui coeficient în zona II rămâne a fi un mister, putem doar să presupunem, că acest fapt se datorează concentrării majore în perioada sovietică a multiplelor fabrici de producere, inclusiv a fabricii de vin și cea de prelucrarea a tutunului, care au efecte nocive asupra mediului ambiant dar și asupra dezvoltării și evoluției factorului uman.

Dacă e să facem o referire și la numărul șomerilor, atunci putem face referire la

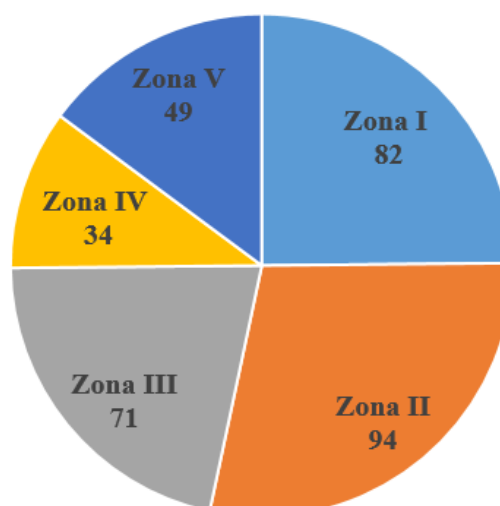
Adresări la serviciul de Asistență Socială

Persoanele cu necesități speciale

Șomeri

următoarele cifre oferite de ANOFM, filiala Orhei, prezentate în diagrama alăturată. Totuși, aceste date putem să le considerăm incomplete, acest fapt poate fi explicat de așa factori ca:

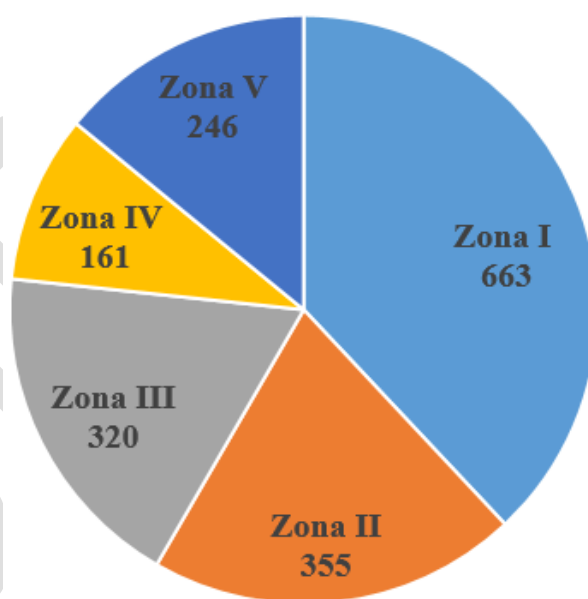
- În zona V locuiesc preponderent cetățeni de etnie romi, este cunoscut faptul că majoritatea acestora nu muncesc, dar conform diagramei, din numărul total al populației de 6373, doar 49 sunt șomeri, fapt ce nu corespunde realității.
- Un alt factor important care ne determină să nu considerăm relevante cifrele date, este și procedura birocratică de evidență a șomerilor, prezentarea cu regularitate la oficiul ANOFM, cadrul legal ce ar permite munca în folosul statului, etc, ceea ce creează incomodități, chiar și situația pandemică care a stimulat sporirea alocației de șomaj, nu a stimulat sporirea numărului și înregistrarea șomerilor.

Un alt aspect destul de important ce ține de sfera socială este contingentul de copii din învățământul preșcolar, școlar, liceal dar și alimentarea acestora în instituțiile unde își fac studiile.

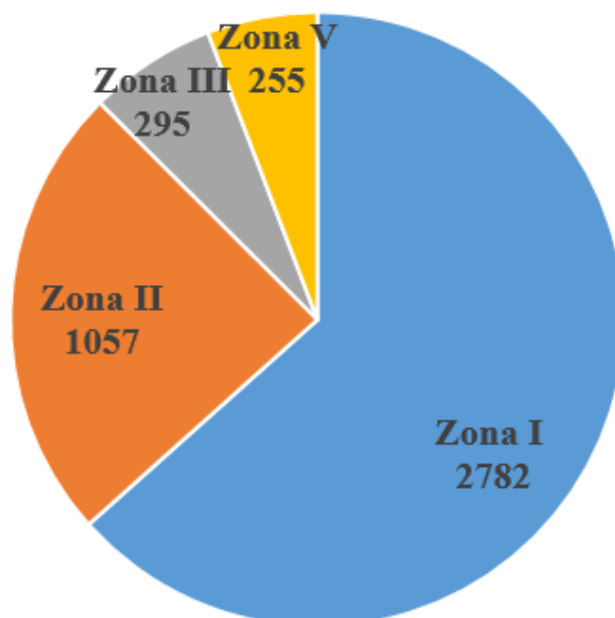
Astfel, per municipiu avem un număr total de 1745 copii preșcolari, în toate zonele din municipiu, care frecventează grădinița și dar și cei care trebuie să vină la grădiniță. Raportat la numărul total al populației per municipiu, constatăm că aproximativ 5% îl constituie preșcolarii. De asemenea analizând diagrama alăturată putem constata că zona cu numărul cel mai mare, ba chiar putem spune dublu de preșcolari pe municipiu, este zona I, zonele II și III sunt oarecum echilibrate, iar zona IV reieșind din numărul total de populație foarte mic, respectiv și coeficientul de preșcolari este mic. Totodată este de menționat că per municipiu activează 7 instituții preșcolare, dintre care 3 în zona I.

Referitor la capitolul școlarizare, învățământ gimnazial și liceal putem menționa că la moment în municipiu

Copii grădinițe

Copii școlarizați

avem 5 instituții IPLT și 2 instituții IPG, cu un contingent total de 4389 copii, ceea ce constituie aproximativ 13% din numărul total al populației municipiului.

În același context putem menționa că pentru treapta gimnazială și liceală. Zona IV nu dispune de instituții publice de învățământ, datorită numărului mic de populație, suprafața mică și distanța relativ mică până la instituțiile școlare din zona I, în proximitatea căreia se află zona IV.

Referitor la alimentația copiilor din instituțiile școlare putem menționa că din numărul total de copii școlarizați, numărul celor care se alimentează raportat în coeficient procentual față de numărul total este:

- Zona I – 40%
- Zona II – 37%
- Zona III – 49%
- Zona V – 36%

Astfel zona cu coeficientul cel mai mic de alimentare a copiilor, dar și cu cel mai mic număr de copii școlarizați per municipiu este zona V.

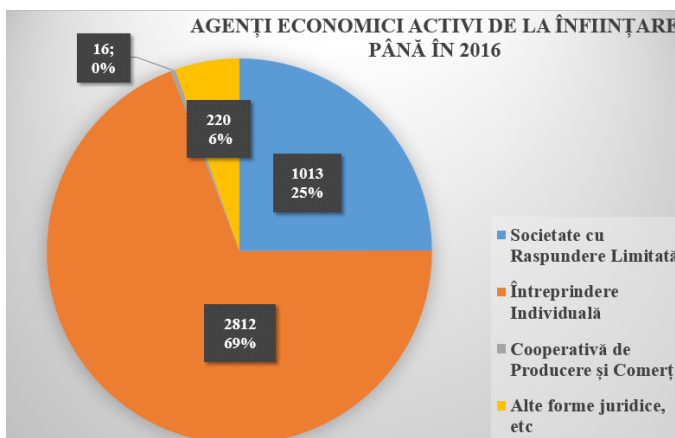
Fenomenele prezente la nivelul municipiului Orhei din perspectivă socială și ocupațională a forței de muncă sunt determinate în lanț de dezvoltarea economico-socială din ultimii ani. Având în vedere creșterea ponderii unităților locale, fiind o reacție în lanț, implicit are loc și un trend ascendent al ratei de ocupare a resurselor de muncă la nivel regional, concomitent cu rata numărului mediu de salariați înregistrați. Totodată, fiind crescută rata de ocupare a forței de muncă, rezultă și o rată a șomajului relativ scăzută față de situația regională și municipală. Acest lucru evocă dezvoltarea economică constantă a municipiului per ansamblu. Pentru păstrarea ritmului de dezvoltare sunt importante politicile de atragere a tineretului și a specialiștilor în municipiu. La nivel municipal, sunt prezente și fenomene mai puțin pozitive, precum scăderea populației active și a resurselor umane disponibile pentru muncă, fenomen care tinde să se cronicizeze de la an la an, chiar și la nivel național. Combaterea acestui fenomen se poate realiza fie prin atragerea de forță de muncă externă, fie prin investiții în echipamente ce înglobează tehnologie de ultimă generație care pot substitui cel puțin o perioadă de timp munca umană, corelat cu aplicarea de politici pro-natalitate și alte acțiuni economico-sociale, cu efecte pe termen lung.

2.2.2. Sfera economică

De la proclamarea independenței începând cu anul 1992, dar mai cu exactitate 01.01.1992 pînă în prezent, în municipiul Orhei au fost înregistrați oficial 4061 agenți economici și întreprinzători individuali, dintre care 1760 au fost lichidate, iar 2301 activează pînă în prezent.

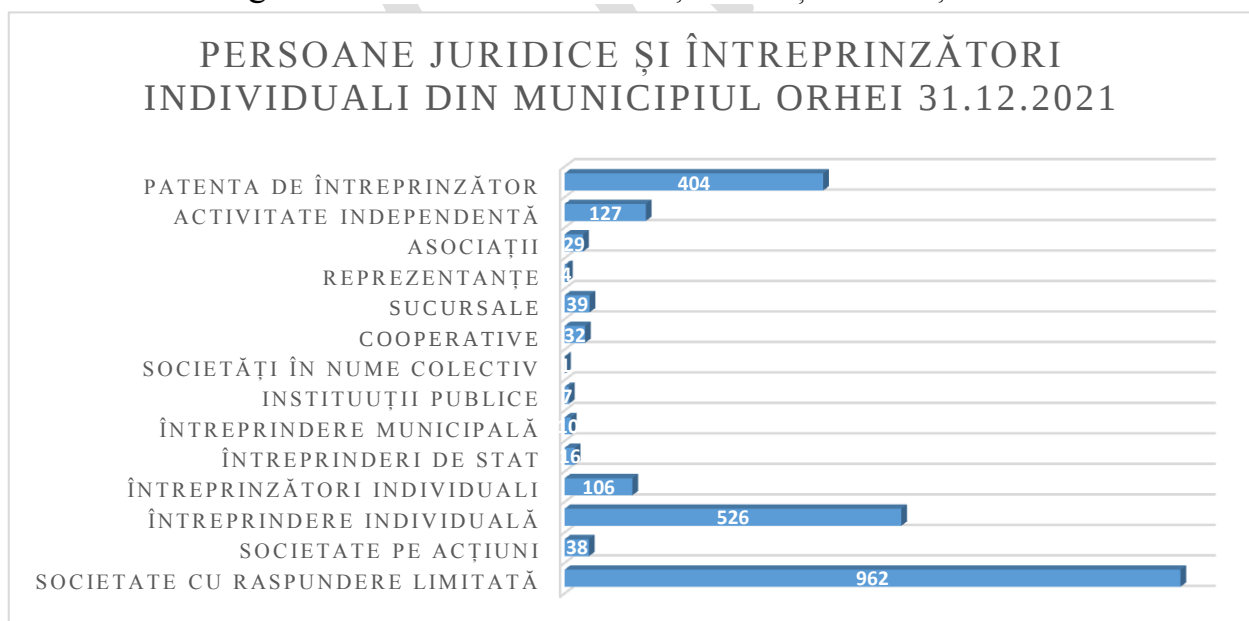
Astfel analizînd comparativ rata înregistrare/radiere avem următoarele constatări:

- SRL-uri 1013 înregistrate, 962 active pînă în prezent.
- ÎI-uri 2812 înregistrate, 526 active pînă în prezent
- CPC-uri – 16 înregistrate, 32 active pînă în prezent
- Alte forme juridice, ce nu se regăsesc la moment etc. – 220 înregistrate.

Reieșind din cele expuse mai sus, făcînd o analiză comparativă, putem constata că numărul agenților economici în decurs de 30 de ani s-a redus cu aproximativ 57%, lider la categoria de persoană juridică cu activitatea lichidată este ÎI – care s-a redus cu 81%, SRL – s-au redus cu aproximativ 5%, în schimb CPC – s-a majorat cu 50%.

Per concluzie putem menționa că cel mai stabil la acest moment este forma juridică SRL cu diverse genuri de activitate atît licențiată cît și nelicențiată.

Domeniul economic al municipiului este reprezentat prin trei sectoare importante pentru dezvoltarea economiei locale: sectorul comerț, sectorul industrial de producere, servicii, sectorul transport și alte servicii publice (telecomunicații, asigurarea cu energie electrică și agent termic, aprovizionarea cu apă potabilă, canalizare, gestionarea deșeurilor etc.).

Sectorul de comerț și servicii sunt ramurile prioritare a economiei orașului. Totuși un rol important în economia orașului îl are și ramura industrială.

În economia industrială a orașului rolul de bază îl joacă în primul rând întreprinderile mari precum: fabrica de conserve „Orhei-Vit” S.A., compania S.C. ”Brodețchi” S.R.L., întreprinderea vinicolă Î.M. ”Chateau Vartely”, uzina de producere a cablajului S.E. ”Bordnetze” S.R.L și alte întreprinderi mici și mijlocii. Agenți economici de importanță locală: Kaufland S.R.L; SE Bordnetze SRL; SC Brodețchi SRL; Class Partener SRL; SC Alimer-Comerț SRL; Muntixari SRL; Moldretail Group SRL; Stanic Capital SRL; LC WAIKIKI Retail Mol SRL; CBS SRL; OKTATRADE SRL; ÎM Romstal Trade SRL; TEHNICA SRL; SRL FRANZEPAM.

În prezent sectorul industrial este orientat în special spre produse alimentare, sucuri, conserve, lactate, panificație, țigări, băuturi alcoolice și răcoritoare, mărfuri de uz casnic, galanterie, încălțăminte. Se reanimează activitatea în construcție.

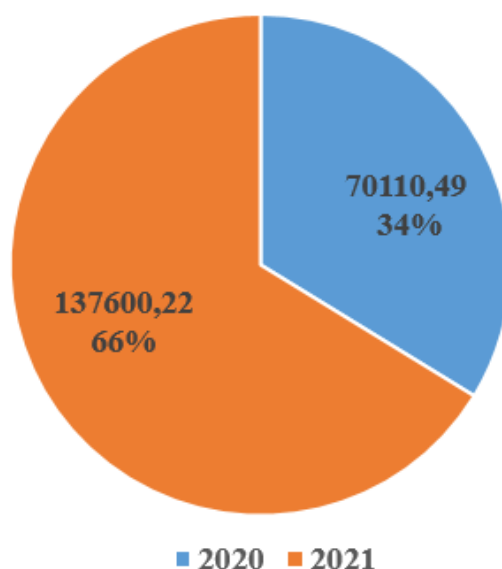
Sectorul comerț și servicii reprezintă o ramură importantă a economiei locale. A crescut volumul serviciilor de comunicații, de piață, servicii medicale, învățământ ș.a. Totodată s-a redus volumul serviciilor sociale prestate cu plată: transportarea călătorilor, servicii culturale, juridice, bancare, turism și excursii.

Diversificarea sectorului economic și a modalității de finanțare a afacerilor a determinat dinamici accelerate de creștere a activităților cooperativelor de producție, a întreprinderilor municipale și a societăților cu răspundere limitată.

În ceea ce privește densitatea întreprinderilor, nivelul atins în municipiul Orhei este de 52 întreprinderi la 1.000 locuitori.

În același context putem menționa faptul că în anul 2021, volumul încasărilor taxelor locale per municipiu au depășit cu 51% comparativ cu anul 2020, fapt ce ne demonstrează o dezvoltare progresivă sănătoasă a economiei locale.

Taxe locale încasate mii lei

Evoluția cifrei de afaceri

În 2021, contribuția cea mai mare la cifra de afaceri totală a municipiului Orhei au avut-o sectoarele industrie, comerț și servicii.

Primele 4 întreprinderi de la nivelul municipal, în funcție de cifra de afaceri înregistrată în anul fiscal 2021, sunt:

- S.R.L. SE BORDNETZE – 1,39 mlrd. MDL
- „Orhei-Vit” S.A – 413,20 mln. MDL
- Brodețchi” S.R.L – 149,75 mln. MDL

- Î.M. "Chateau Vartely" – 84,47 mln.MDL

Ramurile cu pondere semnificativă în realizarea cifrei de afaceri generate per ansamblu la nivel de municipiu, rămâne a fi comerț și servicii, predominant fiind genurile de activitate „Comerț cu ridicata nespecializat de produse alimentare, băuturi și tutun”, Comerț cu ridicata nespecializat de produse ne alimentare”, „Comerț cu ridicata al combustibililor solizi, lichizi și gazoși și al produselor derivate”, „Transporturi rutiere și de mărfuri” etc.

Municipiul Orhei se află într-o continuă dezvoltare socio-economică în ultimii ani, având o densitate a întreprinderilor aflată într-o permanentă creștere, cu o evoluție pozitivă a rezultatelor economice, infuzie de capital străin și cu efecte și în ceea ce privește creșterea locurilor de muncă. Aceste fenomene sunt susținute de funcționalitatea structurilor de sprijin pentru dezvoltarea afacerilor precum APL, Centrul de Suport în Afaceri Orhei, Fab Lab, etc.

Cu toate acestea, se remarcă o lipsă cronică a forței de muncă specializate și un nivel salarial relativ scăzut. Pe de altă parte, se observă o absență importantă a ceea ce înseamnă parcurile cu caracter științific și tehnologic, element esențial în procesului de dezvoltare economică al unui oraș.

Păstrarea acestui ritm al dezvoltării economice trebuie susținută prin atragerea de noi investiții la nivelul municipiului în vederea creării unor noi locuri de muncă, acțiuni ce vor permite atragerea de noi rezidenți și astfel vom obține atenuarea efectelor negative ale îmbătrânirii populației. În acest sens, este necesară dezvoltarea infrastructurii pentru afaceri (valorificând astfel și poziționarea geografică a municipiului concomitent cu implementarea de acțiuni de stimulare a spiritului antreprenorial sau de investiții ce pot sprijini întreprinderile prin crearea de condiții optime necesare desfășurării activității (ex. parcuri industriale sau centre de afaceri).

O analiză a activității economice pe sectoare este irelevantă iar analitica prelucrării datelor statistice ar fi neobiectivă din considerentul că majoritatea activităților economice sunt concentrate în zona I și zona II, foarte puțin în celelalte zone.

2.2.3. Sfera de mediu

Mediul reprezintă ansamblul de condiții și elemente naturale ale Terrei: aerul, apa, solul, subsolul, aspectele caracteristice ale peisajului, toate straturile atmosferice, toate materiile organice și anorganice, precum și ființele vii, sistemele naturale în interacțiune, cuprinzând elementele enumerate anterior, inclusiv unele valori materiale și spirituale, calitatea vieții și condițiile care pot influența bunăstarea și sănătatea omului. Activitatea umană și, implicit, existența individului, este de neconceput în afara mediului. Relația dintre om și natură, precum și interdependența lor, influențează echilibrul ecologic, determină condițiile de viață și muncă pentru om, precum și perspectivele dezvoltării societății în ansamblu. Astfel, protecția mediului înconjurător reprezintă o problemă însemnată și totodată o obligație de interes național și internațional.

Calitatea aerului

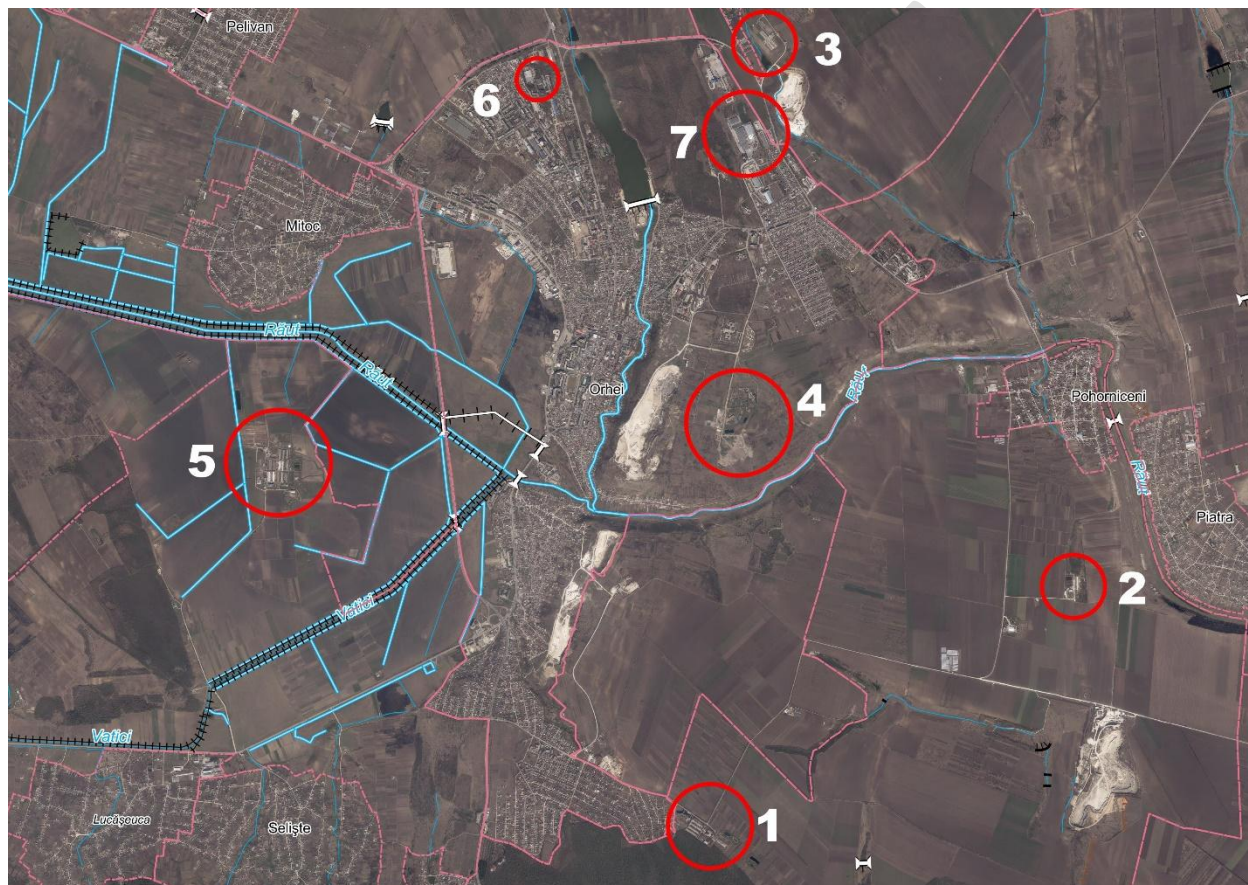
Aerul reprezintă factorul de mediu transportator al poluanților în mediu, astfel poluanții ajunși în atmosferă se răspândesc rapid și nu mai pot fi captați pentru a putea fi epurați – tratați. Poluarea aerului are numeroase și majore efecte adverse asupra sănătății populației, florei și faunei, manifestându-se sub diferite forme precum ploii acide, degradarea stratului de ozon stratosferic și efectul de încălzire globală cunoscut drept „efect de seră”. Poluarea aerului generează nenumărate provocări referitoare la gestionarea și atenuarea efectelor pe care le are asupra mediului. Activitățile antropice cât și sursele naturale reprezintă factori generatori ai emisiilor de substanțe poluante ce sunt transmise în atmosferă sau care se formează direct în atmosferă, având un impact negativ asupra mediului înconjurător și a sănătății umane. Poluanții atmosferici se pot alcătui sau pot fi transportați pe distanțe mari, având efecte negative asupra suprafețelor străbătute. Problemele cele mai semnificative referitoare la poluarea aerului sunt generate de emisiile poluante. Acestea duc la acidifierea atmosferei, afectarea producției de ozon troposferic, creșterea concentrației particulelor în suspensie, a pulberilor cu metale grele și a gazelor cu efect de seră, fiind epuizat stratul de ozon, rezultând astfel schimbările climatice.

În municipiul Orhei, monitorizarea calității aerului nu se realizează prin stații automate de supraveghere a nivelului de poluare atmosferică, dar nici prin diferite analize fizico - chimice (metode manuale) axate pe indicatori specifici (puncte de prelevare pulberi sedimentale și puncte de prelevare precipitații).

Poluarea sistemelor urbane este o problemă complexă fiind determinată în primul rând de multitudinea și diversitatea surselor de poluare. Zonele critice sub aspectul poluării atmosferice sunt situate în apropierea unor artere rutiere intens circulate, intersecții majore, halde de deșeuri industriale, depozite deșeuri menajere necontrolate, ferme de animale. Industria chimică și petrochimică și-au redus substanțial activitățile de producție.

În municipiul Orhei, majoritatea întreprinderilor ca gem de activitate se referă la industria alimentară, iar în extravilanul din proximitatea municipiului activează mai multe întreprinderi zootehnice. Din prima categorie, ca potențiali poluatori fac parte întreprinderea de prelucrarea a cărnii SC. “LUNA CLARA” SRL. Din cea de a doua categorie, cele mai importante surse de poluare a municipiului Orhei sunt Î.S. “Moldsuinhibrid”, SA. “Orhei-Vin”, SA. “Orhei-Vit”, SRL “Orhcojdoi”, fabrica avicolă “Grigore Guja”.

Un loc aparte îl ocupă Stația de Epurare Biologică a apelor uzate orășenești și Depozitul de deșeuri menajere solide din municipiul Orhei.

Sursele majore de poluare a municipiului Orhei

1. Î.S. “Moldsuinhibrid”, 2. SRL “Orhcojdoi”, 3. Î.I. “Grigore Guja” fabrica avicolă, 4. Stația de Epurare Biologică a apelor uzate orășenești și Depozitul de DMS din municipiul Orhei, 5. SC. “LUNA CLARA” SRL, 6. SA. “Orhei-Vin”, 7. SA. “Orhei-Vit”.

Stația de Epurare Biologică a apelor uzate din municipiul Orhei (amplasată în zona III)

Î.M. Regia “Apă-Canal” este o întreprindere municipală fondată de Consiliul Municipal Orhei. Domeniul de activitate al întreprinderii este: alimentarea cu apă potabilă, evacuarea și epurarea apelor uzate; prestări servicii aferente celor de bază, construcții și montări alimentări cu apă și canalizare.

La data de 31.12.2021 întreprinderea deservea 521 consumatori din categoria non casnici ai serviciului public de alimentare cu apă și 431 ai serviciului de canalizare și epurare a apelor uzate. Astfel rețeaua de apeduct este de 303,6 km, iar rețeaua de canalizare este 99,8 km. Numărul total de abonați în rândul populației este de 14139. Volumul total de apă epurată este de 989,1 mii m³ dintre care 6 mii m³ transportată cu autospeciala. Agentul economic lider la capitolul apelor uzate este SA. “Orhei-Vit” cu un volum de 185 mii m³.

Astfel analizând datele de mai sus putem constata că diferența dintre abonații non casnici la rețeaua de apeduct și abonații la rețeaua de canalizare (90 abonați) pe de o parte, pe de altă parte diferența dintre rețeaua de apeduct și cea de canalizare care este semnificativă (203,8) km, atestă indirect o sursă de poluare, deoarece o bună parte din volumul de apă consumat ajunge în canalizare, deși există autospeciale de evacuare a apelor de canalizare, volumul acestora este destul de mic. În mod normal rețeaua de apeduct este echivalentă cu cea de canalizare, sau o diferență minimă între ele, dar nu este posibil de a impune abonații non casnici de a contracta și servicii de canalizare. Vorbind despre poluare cu apele reziduale, avem în vedere faptul că odată ce volumul acestora nu sunt contorizate, monitorizate sau să se ducă o evidență a acestora, acestea din urmă fie sunt deversate undeva ilegal fie alte modalități de evacuare a acestora.

Depozitul de deșeuri menajere solide din municipiul Orhei (amplasată în zona III)

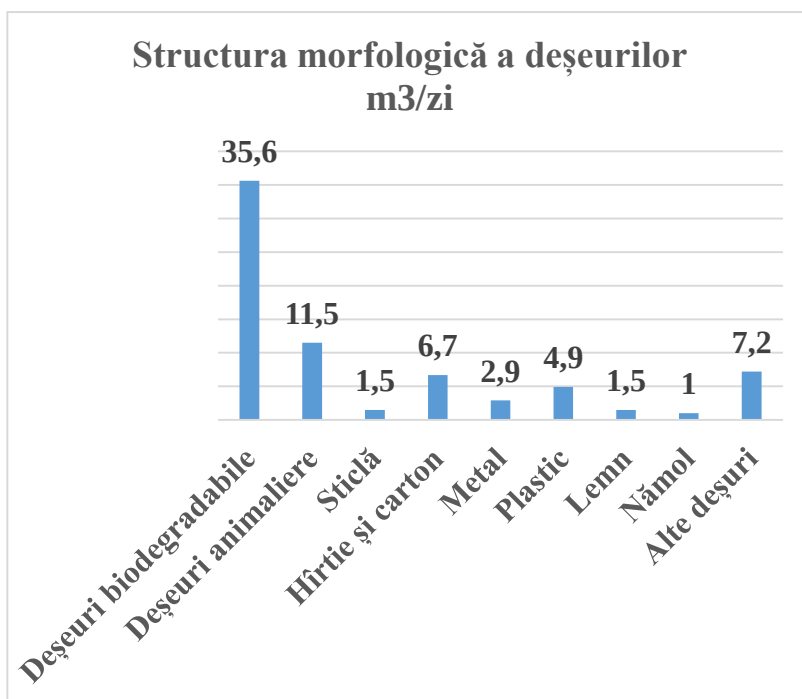
Depozitul de deșeuri actual ocupă o suprafață de 8,07 ha, aflându-se în zona rezidențială a orașului, la 20m altitudine față de râul Răut. Depozitul dat a fost înființat în anul 1969. La moment starea acestuia este una deplorabilă, în speță starea canalelor de captare a apelor pluviale, deșeurile se depozitează direct pe pământ, fapt ce prezintă un pericol de poluare a aerului, solului dar și contaminarea apelor subterane și a celor freatice. În momentul în care grămezile de gunoi ajung la o saturație completă a parametrului actual predispus, se utilizează un buldozer care împinge deșeurile la altitudinea de aproximativ 30-35m, astfel iarăși are loc o poluare a mediului prin eliminarea în atmosferă a dioxidului de carbon, metan și alte gaze periculoase.

Dacă să ținem cont de metodologia din domeniu referitor la norma de deșeuri solide acumulate anual de la o persoană (Ghidul de colectare selectivă a Deșeurilor elaborat în baza studiilor efectuate de REC Moldova cu suportul UE) care este

aproximativ 370kg, ceea ce este echivalent cu $1,48\text{m}^3$, putem face o evaluare estimativă a volumului de deșeuri menajere solide per municipiu.

Astfel $34149 \text{ locuitori} \times 1,48\text{m}^3 = 50540,52 \text{ m}^3$

Ținând cont de densitatea deșeurilor care variază între 160 și 600 kg/m³, sa ales o valoare medie relativă (conform normelor metodologice din domeniu) de 400 kg/m³, astfel coeficientul este de 0,4 t/m³, ca urmare avem $50540,52 \text{ m}^3 \times 0,4 \text{ t/m}^3 = 20216,20 \text{ tone deșeuri anual per municipiu}$.

Concluzie.

Analiza tipurilor indică faptul, că circa 49% din volumul total al deșeurilor sunt biodegradabile, adică aceste deșeuri pot fi utilizate pentru a obține compost sau alte produse. Aceste date confirmă necesitatea implementării unui management adecvat al deșeurilor. Gestionarea inefficientă a deșeurilor cauzează nu numai poluarea componentelor de mediu, dar și o pierdere enormă a unor componente utilizabile pentru economia municipiului, ori datorită unui management bazat pe sortare, producere compost etc este posibil minimalizarea terenului ocupat de deșeuri și respectiv prevenirea efectelor negative de poluare a mediului și minimizarea acestora.

2.2.4. Sfera spațial-funcțională

La capitolul analizei spațiale și funcționale, a fost examinată în unități de analiză, disponibilitatea serviciilor sociale cum ar fi: servicii educaționale (grădinițe, școli), instituții medico-sanitare, instituții culturale, instituții de securitate, facilități sportive, zone de recreere și locuri de joacă.

Prezența lor în zonă, are o importanță enormă în soluționarea problemelor și oferirea locuitorilor a serviciilor necesare.

Lipsa acestor instituții și servicii au un impact negativ asupra persoanelor care nu au acces la ele.

La această categorie accentul major s-a pus pe analiza a doi indicatori, care sunt prezenți în toate zonele - numărul de instituții educaționale și gradul de ocupare în instituțiile de educație timpurie, deoarece numărul altor facilități existente în mun. Orhei, cum ar fi instituții sportive, culturale, de securitate, instituții medico-sanitare sau zone de recreere toate fiind amplasate în zona I, astfel nu prezintă relevanță la analiza obiectivă a zonelor.

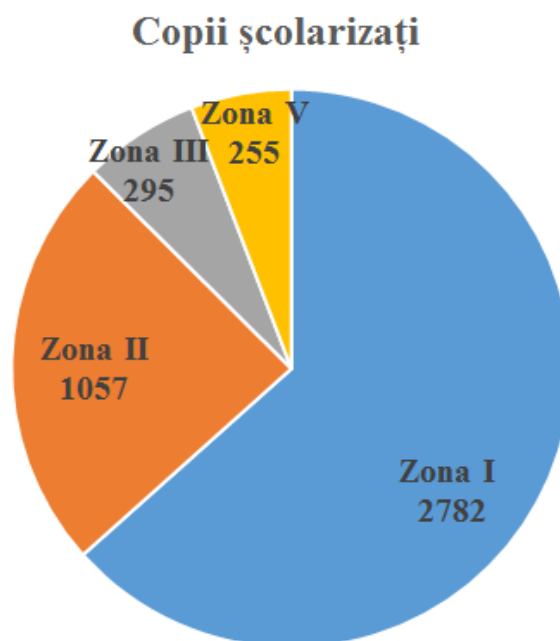
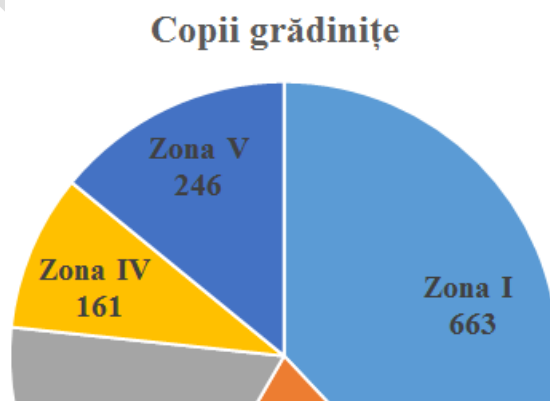
Municipiul Orhei, este un oraș mijlociu (situat pe locul 9 în clasamentul orașelor ca mărime), având câte un singur prestator de servicii medicale, de securitate și alte servicii publice, care sunt situate în zona (ultra) centrală a orașului, sau în apropiere de aceasta, fapt menționat în Planul Urbanistic General al orașului.

De asemenea, majoritatea instituțiilor de comerț și alimentare publică sunt situate în centrul orașului conform PUG.

În cadrul analizei spațial-funcționale au fost analizați prestatorii de servicii educaționale și socio-culturale din oraș, și anume: școlile, grădinițele, bibliotecile ș.a.

Instituțiile de educație timpurie sunt 7 la număr, dintre care 3 sunt în zona I, în rest câte o instituție pentru fiecare zonă.

Prezența instituțiilor socio-culturale, presupune existența unui spațiu de

interacțiune în care sunt promovate valorile spirituale și activismul civic.

Referitor la școlarizarea copiilor putem menționa că situația este similară cu cea a instituțiilor de educație timpurie, doar cu excepție fiind zona IV unde nu există instituții școlare.

În municipiul Orhei există 47 terenuri de joacă, repartizate în mai multe sectoare din oraș. Totuși, acestea necesită a fi îmbunătățite pentru a fi atractive pentru copii și părinți.

Majoritatea acestor tipuri de infrastructuri le găsim în zona I, ultracentrală, de cele mai dese ori în cadrul instituțiilor socio-culturale. În sectoarele aflate la periferia orașului se observă insuficiența acestor tipuri de spații.

Reieșind din cele expuse se observă că zona IV este cea mai defavorizată la capitolul terenuri de joacă, tot aici mai putem menționa este unica zonă a municipiului unde nu există I.P. de educație școlară, de cultură, bibliotecă, teren de fotbal, zone de agrement etc.

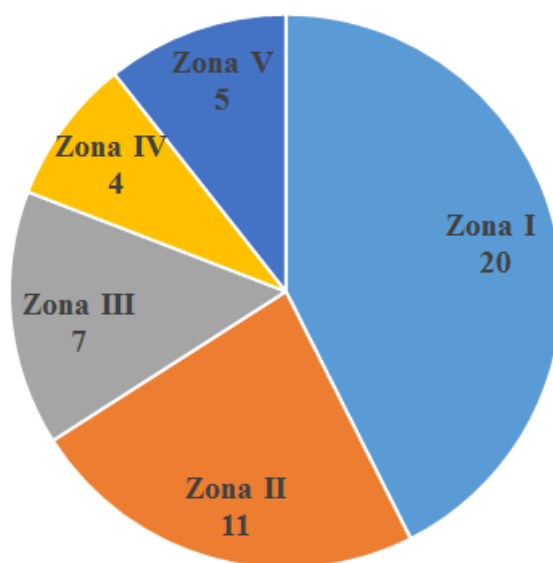
În același context putem menționa un și de întreprinderi municipale și servicii care sunt parte componentă a sferei spațial-funcțională a municipiului, astfel avem:

- Regia Apă-Canal Orhei” S.A.
- Î.M. Servicii Comunal Locative Orhei
- Î.M. Achiziții, Comerț și Piețe
- Î.M. Orhei Transport
- Î.M. Hotel Codru
- Î.M. Orhei Proiect
- Stația Salvare pe Apă Orhei
- Serviciul de supraveghere și îngrijire a animalelor fără stăpîn

De asemenea sunt prezente și următoarele servicii desconcentrate:

- S.A. Drumuri Orhei
- Centrul Multifuncțional Orhei
- Zona de Control Vamal Orhei
- Zona Economică Liberă Bălți, subzona Orhei
- Direcția Deservire Fiscală Orhei
- Inspectoratul de Stat pentru Supravegherea Tehnică „Intehagro”, Orhei
- Inspecția pentru Protecția Mediului Orhei

Terenuri de joacă

- Inspecția Teritorială în Construcții „Centru” – Orhei
- Inspecția Energetică Teritorială Orhei
- Direcția pentru Ocuparea Forței de Muncă a raionului Orhei
- Inspectoratul teritorial al muncii
- Inspectoratul raional de poliție Orhei
- Secția Situații Excepționale Orhei
- Centrul militar teritorial Orhei
- Direcția pentru statistică a raionului Orhei
- Biroul de probațiune Orhei
- Direcția Raională pentru Siguranța Alimentelor Orhei
- Casa Teritorială de Asigurări Sociale Orhei
- Oficiul Teritorial Orhei, Cancelaria de Stat

Astfel toate aceste servicii și utilități sunt disponibile cetățenilor municipiului dar și a raionului per ansamblu.

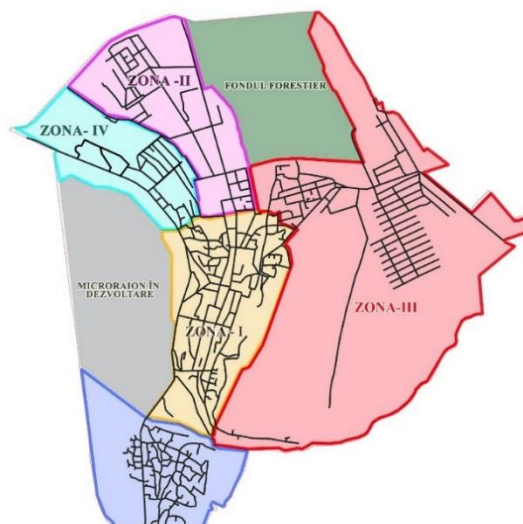
2.2.5. Sfera tehnică

Analiza indicatorilor tehnici a fost realizată în baza ratei de conectivitate la utilitățile publice și infrastructură.

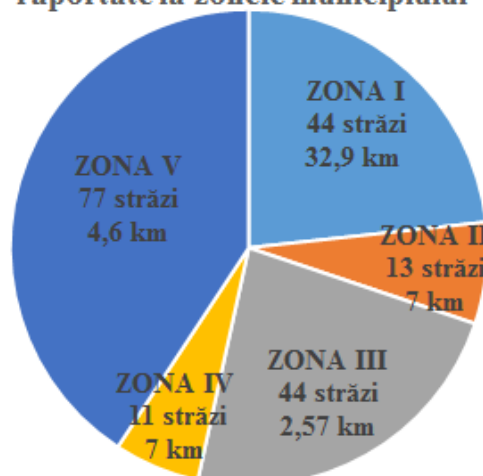
Toate sectoarele orașului sunt conectate la rețelele de apeduct, gaz, telefonie, internet, energie electrică.

Rețeaua de apă și canalizare este dezvoltată neproportional în sectoarele municipiului Orhei, conductele fiind învechite, cea mai dezastruoasă situație la acest capitol fiind în Zona IV, unde gradul de acoperire cu rețelele de canalizare este în proporție de 56%, acestea fiind cu un grad sporit de uzură în speță pentru canalizare.

Infrastructura rutieră în municipiul Orhei este destul de bine dezvoltată, însă în unele sectoare necesită renovări capitale.

Numărul de străzi și lungimea acestora raportate la zonele municipiului

Lungimea totală a drumurilor în perimetrul municipiului Orhei constituie aproximativ 118890 m/118,89 km cu un număr de 189 străzi.

Densitatea străzilor și a populației pe străzi diferă de la un sector la altul dar, la fel și infrastructura cu tipul de habitat diferă, fie predomină tipul la bloc și mai puțin casă la sol sau vice versa.

Este de menționat faptul că în toate zonele persistă ambele tipuri de habitat.

Majoritatea drumurilor sunt asfaltate, starea tehnică cea mai bună a drumurilor sunt cele din sectorul centru și cele care traversează sau unesc orașul cu alte drumuri naționale importante.

Comparativ cu anii precedenți ultimii ani un accent deosebit s-a pus pe asfaltarea drumurilor și căile de acces spre blocurile de locuit, astfel la moment avem 85% dintre drumurile de pe teritoriul municipiului sunt asfaltate, iar din totalul de drumuri asfaltate 15% sunt de calitate nesatisfăcătoare.

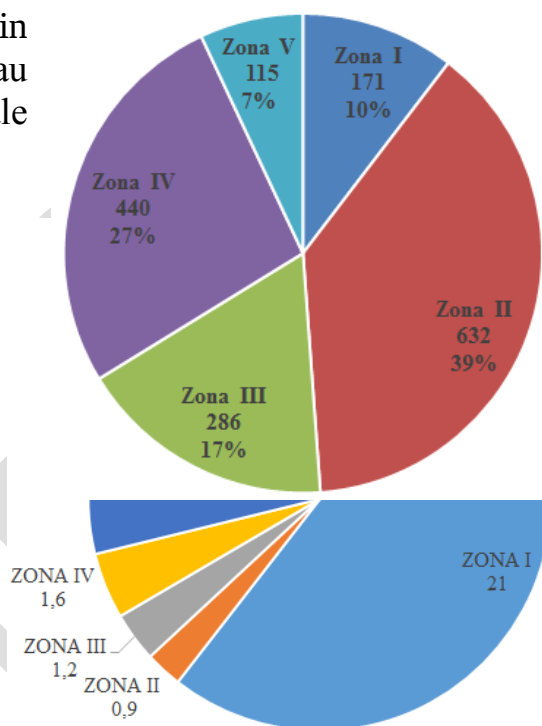
Referitor la trotuare putem menționa că prezența și lungimea acestora diferă de la zonă la zonă, cu un specific aparte pentru fiecare zonă.

Dacă să facem o analiză comparativă a lungimii trotuarelor per ansamblu a zonelor din municipiu, putem constata următorul clasament:

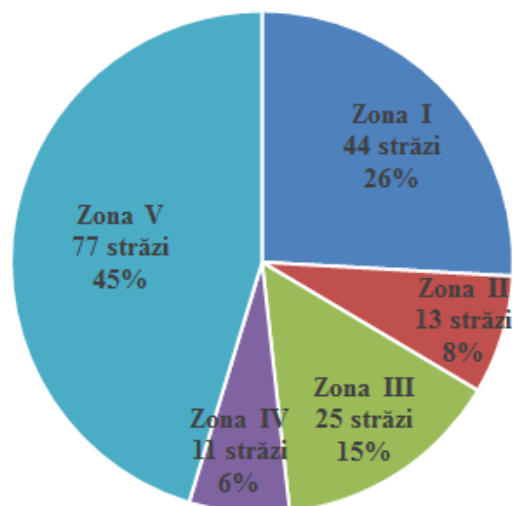
- Zona I - 21 km;
- Zona V - 10 km;
- Zona IV - 1,6 km;
- Zona III - 1,2 km;
- Zona II - 0,9 km.

Totuși în acest context putem menționa că deși Zona IV se situează pe locul III ca lungime de trotuare, situație specifică doar pentru această zonă este faptul că această lungime se raportează doar la o singură stradă, și anume strada Unirii care este strada centrală a zonei și care face legătura cu Zona I. Deși au mai puține trotuare ca lungime (comparativ cu Zona IV), în celelalte Zone lungimea trotuarelor sunt echilibrate la numărul total de străzi.

Densitatea populație raportată la numărul de străzi

Repartizarea străzilor pe sectoare

Transportul public constă din 6 rute municipale, deservite de întreprinderea municipală Orhei Transport, inițiată în anul 2013, distribuite uniform. Astfel avem următoarele rute:

- Ruta nr. 1 – 11,2 km, deservește zonele V, I și II;
- Ruta nr. 2 – 9,2 km, deservește zonele IV, I și III;
- Ruta nr. 3 – 5,4 km, deservește zonele I și III;
- Ruta nr. 4 – 6,8 km, deservește zonele II, I și III;
- Ruta nr. 5 – 10,3 km, deservește zonele V, I și III;
- Ruta nr. 6 – 6,7 km, deservește zonele II, I și IV.

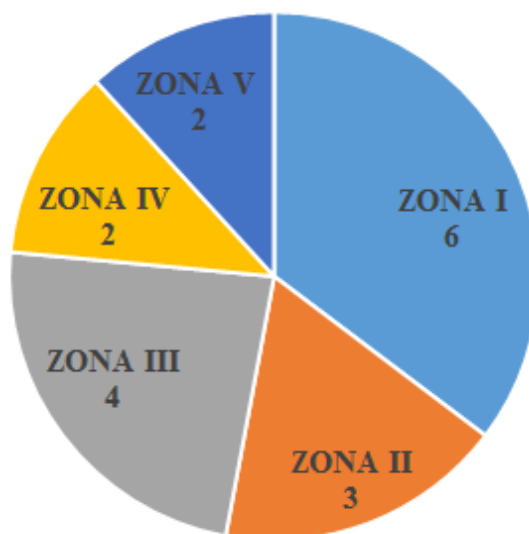
Analiza datelor de mai sus dar și a diagramei ne scoate în evidență faptul că Zona I este deservită de toate cele 6 rute, Zona III de 4 rute, Zona II de 3 rute, iar Zona IV și V sunt cele mai vulnerabile, fiind deservite de doar câte 2 rute. Per ansamblu fiecare rută deservește 3 zone, cu excepția rutei nr.3 care deservește doar 2 zone.

La moment rutele sunt deservite de un total de 35 unități de transport, pentru fiecare rută în parte sunt distribuite neuniform unitățile de transport așa cum se observă din diagramă alăturată.

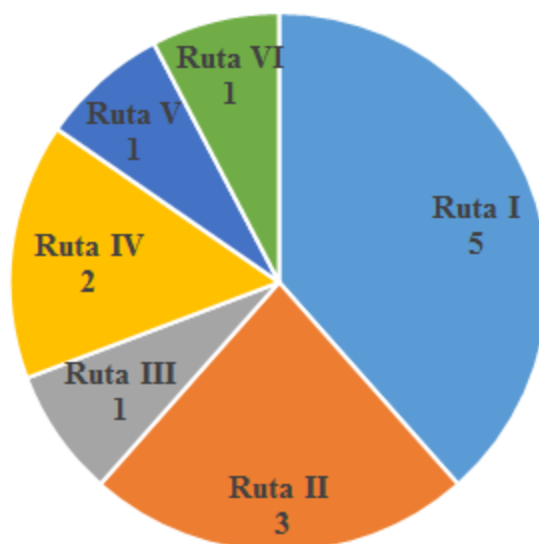
Reieșind din cele expuse mai sus putem observa că repartizarea rutelor este neuniformă pe sectoarele municipiului Orhei, aceiași situație se atestă și la repartizarea stațiilor, care sunt în total de 93 unități, dintre care 61 sunt amenajate modern, iar distanța totală a rutelor este de 49,1 km.

Astfel per ansamblu avem o medie per municipiu de 2 stații la 1 km distanță, totuși acest indicator deviază de la rută la

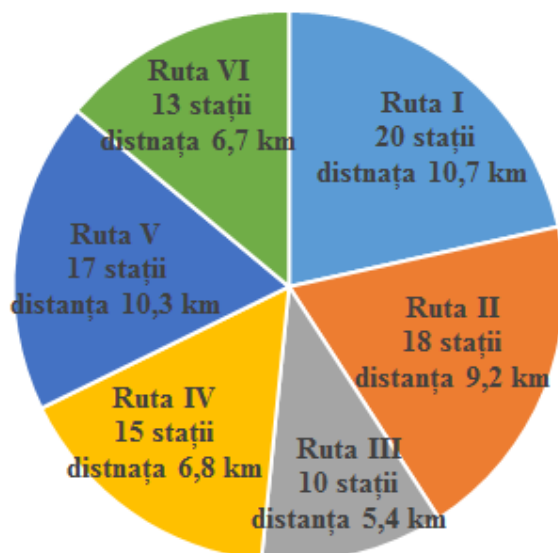
Numărul rutelor de transport raportate la zonele municipiului

Repartizarea transportului pe rute

Repartizarea stațiilor pe rutele municipale

alta, așa cum putem observa din diagrama alăturată.

2.2.6. *Diagnoza zonelor municipale și identificarea celor degradate.*

Determinarea zonelor degradate a fost realizată prin analiza tuturor sectoarelor din oraș în baza a 5 categorii de indicatori: sociali, economici, de mediu, tehnici, spațial – funcționali. Această analiză a permis studierea sectoarelor orașului din toate perspectivele, ceea ce a facilitat înțelegerea pe deplin a situației complexe la nivelul fiecărui sector.

Adițional analizei cantitative (în baza indicatorilor și a datelor statistice colectate), persoanele responsabile de revitalizarea municipiului Orhei împreună cu membrii Comitetului de Coordonare și facilitatorii locali, au realizat vizite în teren pentru a acumula informații calitative și a înțelege corect realitatea din sectoarele orașului.

Domeniu	Denumire Indicator	Sursa	Tip de indicator/ Interpretare
Social	Beneficiari asistență socială	Direcția AS	Destimulatoriu
	Persoane cu necesități speciale	Direcția AS	Destimulatoriu
	Nr. șomeri pe categorii de vârstă	ANOFM, DOFM Orhei	Destimulatoriu
	Nr. Solicitări de asistență socială		Destimulatoriu
	Nr. Solicitări de servicii ANOFM	ANOFM Orhei	Destimulatoriu
Economic	Persoane juridice gen activitate, repartizare sector.	DGDF Orhei Primăria	Stimulatoriu
	Persoane juridice, fizice înregistrate	Primăria	Stimulatoriu
	Taxe locale colectate, gen activitate agenți economici etc.	DGDF Orhei	Stimulatoriu
Mediu	Puncte de colectare a deșeurilor.		Stimulatoriu
	Stații de epurare, rețea canalizare, poligonul de colectare a deșeurilor		Stimulatoriu

	solide etc.		
Spațial Funcțional	Instituții socio-culturale		Stimulatoriu
Tehnic	Rețele apă/canalizare, stare tehnică, prezența rețelei, utilizatori Nr. rute și străzi deservite.		Stimulatoriu

Lista indicatorilor utilizați în analiza zonelor municipiului Orhei

Sfera Socială

Pentru determinarea zonelor urbane degradate cea mai mare importanță s-a dat identificării fenomenelor sociale negative. Astfel în cadrul analizei, 5 dintre cei 12 indicatori analizați la nivel de sectoare sunt indicatori sociali. Pentru asigurarea comparabilității sectoarelor, au fost utilizați indicatorii relativi, aflându-se valoarea acestora CVR (Coeficientul de Valoare Relativă) la nivel de sector, raportată la 1000 de locuitori (la nivel de sector).

Rezultatul obținut la nivel de sector a fost comparat cu valoarea medie pe oraș. Metodologia specifică pentru analiza datelor pe categorii este explicată la fiecare paragraf.

Pentru a identifica intensitatea fenomenelor sociale negative la nivel de zone ale orașului, au fost analizați, în total, 8 indicatori sociali. Pentru a oferi o imagine generală, în tabelul de mai jos, sunt prezentați 5 dintre cei mai reprezentativi indicatori.

Cu roșu sunt marcate valorile indicatorilor în 5 zone, care reflectă intensitatea sporită a fenomenelor sociale negative, în comparație cu media per municipiu. În tabel au fost incluși indicatori relativi (indicatorii raportați la 1000 de locuitori la nivel de sector) pentru a asigura comparabilitatea unităților de analiză. Datele analizate sunt pentru anul 2021 și vin din mai multe surse: ANOFM, Direcția Asistență Socială Orhei, Direcția Generală Deservire Fiscală, etc.

Indicatori	1	2	3	4	5	
Sectoare	<i>Familii social vulnerabile</i>	<i>Beneficiari de asistență socială</i>	<i>Persoane cu necesități speciale</i>	<i>Adresări la serviciile de asistență socială</i>	<i>Adresari la ANOFM</i>	Total CVR

Zona I	4,25	30,23	21,85	92,65	9,95	158,93
Zona II	4,51	29,01	36,12	132,43	10,61	212,68
Zona III	7,67	52,76	24,00	152,42	9,91	246,76
Zona IV	10,51	53,97	43,75	251,98	9,65	369,86
Zona V	8,62	39,85	26,98	143,21	7,68	226,34

CVR (Coeficientul de Valoare Relativă) raportat la indicatori și zonele municipiului Orhei

MINIM	MEDIU	MAJOR
-------	-------	-------

Gradul de intensitate a fenomenelor sociale negative în baza indicatorilor

Familiile social vulnerabile - desemnează persoane sau familii care sunt în risc de a-și pierde (sau deja au pierdut) capacitatea de satisfacere a nevoilor zilnice de trai din cauza unor situații de boală, dizabilitate, sărăcie, dependență de droguri sau de alcool ori a altor situații care conduc la vulnerabilitate economică și socială. La categoria dată zona IV detașat deține cel mai mare CVR, urmată fiind de zona V, celelalte zone fiind în minoritate dublă, ca de exemplu zona I și zona II

Numărul beneficiarilor de asistență socială - arată care sunt sectoarele cu cel mare grad de sărăcie și numărul persoanelor social-vulnerabile. În municipiul Orhei, 1328 persoane beneficiază de diferite tipuri de ajutor social. La categoria dată poziția dominantă este determinată de zona IV, fiind imediat urmată, cu o diferență de aproximativ o unitate CVR, de către zona III.

Persoanele cu necesități speciale - reprezintă una din cele mai vulnerabile categorii de populație din perspectiva integrării în societatea, încadrarea în câmpul muncii și accesul la diverse servicii și utilități publice. În municipiul Orhei sunt înregistrate 998 de persoane cu nevoi speciale (înregistrați în anul 2021). Totuși, nu toate persoanele sunt integrate în societate și există necesitatea de a extinde serviciile de acest tip. La această categorie zona IV detașat se evidențiază față de celelalte zone, cel mai apropiat punctaj îl are zona II cu o diferență de aproximativ 7 unități CVR.

Adresări la serviciile de asistență socială - reprezintă o categorie a populației care necesită o formă de suplimentare sau de substituie a veniturilor individuale/familiale obținute din muncă, în vederea asigurării unui nivel de trai minimal, precum și o formă de sprijin în scopul promovării incluziunii sociale și creșterii calității vieții anumitor categorii de persoane ale căror drepturi sociale sunt prevăzute expres de lege. La această categorie lider este zona IV, care detașat se evidențiază, cea mai apropiată fiind zona III, cu o diferență de 100 unități CVR.

Numărul adresărilor la Agenția pentru Ocuparea Forței de Muncă (AOFM) - indică nivelul veniturilor locuitorilor, ponderea înaltă a persoanelor fără un loc de muncă, respectiv fără un venit stabil, reflectă și o rată de sărăcie mai mare în sector. În lipsa indicatorilor privind numărul șomerilor înregistrați la nivel de zone urbane, a fost analizată situația privind forța de muncă și șomajul din perspectiva numărului adresărilor la AOFM. Numărul mare de adresări la AOFM din anumite sectoare vorbește despre un număr mare al persoanelor cu venituri reduse. În anul 2021 la oficiul AOFM s-au adresat 330 persoane în total, la nivelul municipiului Orhei. La acest capitol lider de poziție este zona II, fiind urmată în apropiere ca

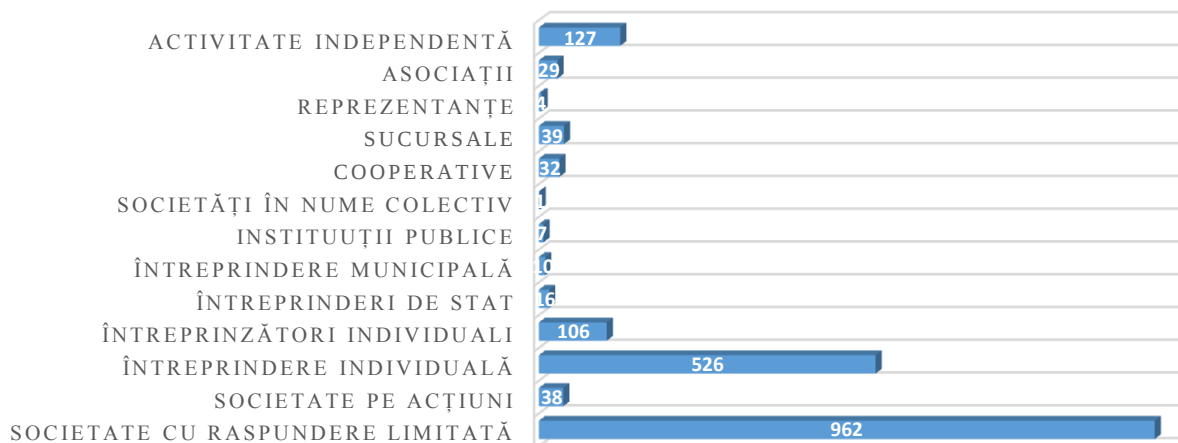
valoare CVR cu o diferență minoră de până la 1 unitate CVR, de către zonele I, III și IV.

Concluzie. Astfel în urma analizei indicatorilor sociali sus menționați, și stabilind CVR-ul pentru fiecare indicator și zonă în parte, per ansamblu putem constata că cea mai degradată zonă municipală este zona IV, cu un punctaj maxim de 369 unități CVR, diferență detașată față de celelalte zone de minim 100 unități CVR, de asemenea zona respectivă fiind lider la 4 din 5 indicatori. Pe locul II este zona III care este lider de poziție la 2 indicatori, iar celelalte zone doar la câte un indicator.

Sfera Economică

Unul dintre elementele care indică nivelul de dezvoltare economică a orașului este numărul agenților economici. În municipiul Orhei, în anul 2021 au fost înregistrați 1770 de persoane juridice și întreprinzători individuali. În structura economiei locale predomină comerțul, cu peste 50% din numărul întreprinderilor. Majoritatea întreprinderilor comerciale sunt deschise de antreprenorii locali. Ponderea înaltă a comerțului este influențată de poziționarea orașului la intersecția căilor de comunicație, dar și a migrației populației, remitențele cărora contribuie la creșterea puterii de cumpărare. În municipiu sunt câteva zone industriale, în care activează doar o parte din întreprinderile mari, rămase din perioada sovietică.

PERSOANE JURIDICE ȘI ÎNTREPRINZĂTORI INDIVIDUALI DIN MUNICIPIUL ORHEI 31.12.2021

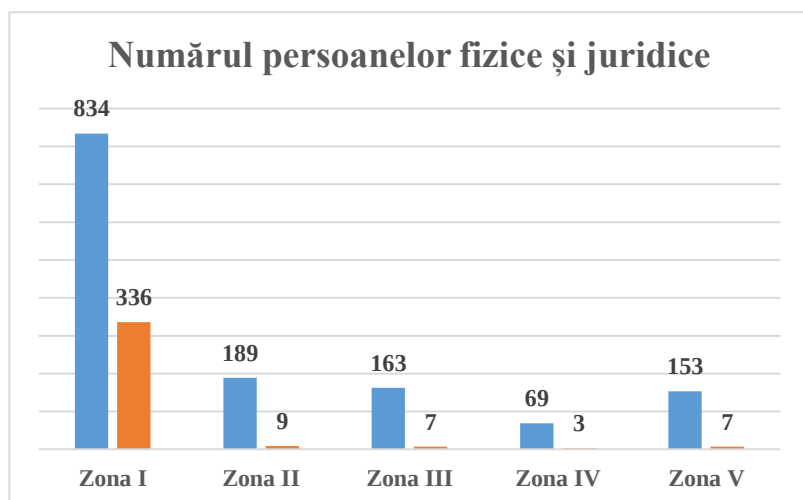

Relevanță maximă pentru determinarea zonelor degradate, o are numărul de agenți economici care activează în cele patru zone ale orașului. Acest indicator este unul

progresiv, deoarece un coeficient mare atestă prezența unui fenomen pozitiv. Astfel, cu cât numărul de agenți economici dintr-o zonă este mai mare, cu atât zona are un potențial mai mare, oferă mai multe locuri de muncă și determină creșterea nivelului de venituri și, invers, un număr mic de agenți economici relevă faptul că zona nu este atractivă pentru realizarea activităților economice.

Analizând graficele anexate putem observa ponderea pe sectoare a agenților economici și persoane fizice.

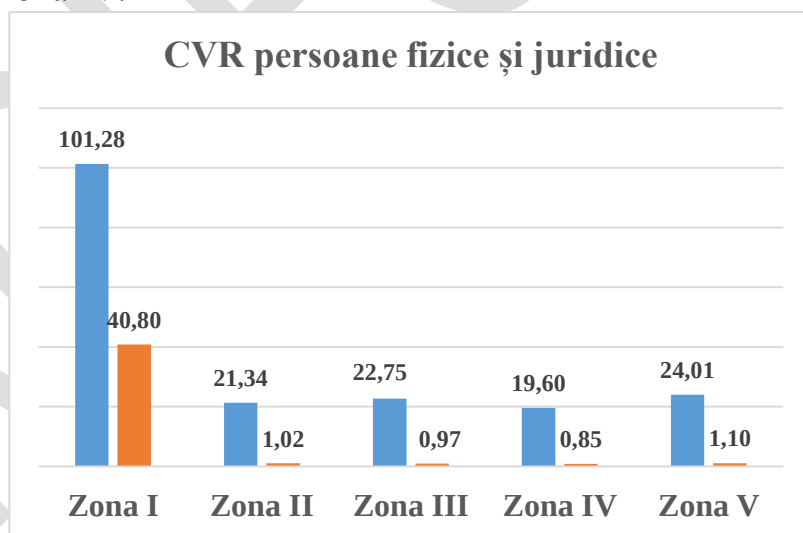
De asemenea în baza prelucrării analitice a datelor a fost calculat și Coeficientul de Valoare Relativă pe sector care va servi ca un suport de bază în determinarea zonelor degradate.

Persoane juridice Persoane fizice

Reieșind din cele expuse, la capitolul persoane juridice și fizice, putem constata că zona cea mai degradată este Zona IV.

Așa cum această zonă este formată în marea majoritate doar din locuințe individuale, spațiul public practic lipsește. De asemenea, lipsesc arii omogene destinate unităților economice de producere (cu excepția ZEL). În mare parte, în zona V sunt agenți economici mici și mijlocii (magazine alimentare, materiale de construcție, gherete etc.). Celelalte zone, cu excepția zonei I în care sunt concentrați majoritatea agenților economici, prezintă valori sub nivelul ratei medii per oraș.

Indicatori	1	2	Total CVR
Sectoare	Prezența agenți economici	Prezența persoane fizice cu activitate economică	
Zona I	101,28	40,80	142,08
Zona II	21,34	1,02	22,36

Zona III	22,75	0,97	23,72
Zona IV	19,60	0,85	20,45
Zona V	24,01	1,10	25,11

CVR (Coeficientul de Valoare Relativă) raportat la indicatori și zonele municipiului Orhei

MINIM	MEDIU	MAJOR
--------------	--------------	--------------

Concluzie. Analizând indicatorii sus enumerați referitor la mediul economic, putem constata că zona cea mai degradată cu activitate economică modestă este zona IV, urmată de zona II și zona III. Acest fapt poate fi cu certitudine explicat deoarece majoritatea activității economice este concentrată în zona I, iar zonele sus menționate sunt zone periferice slab dezvoltate cu potențial investițional atractiv redus.

Sfera de mediu

Conform datelor disponibile, în municipiul Orhei nu sunt gunoiști neautorizate. Principalele surse de poluare a aerului în municipiu sunt transportul auto, stațiile de alimentare cu petrol, cazangeriile instituțiilor publice, sursele de încălzire de toate tipurile din gospodăriile individuale, arderea ilegală a miriștii a terenurilor adiacente municipiului, deșeurile de la animale din gospodăriile personale.

Analiza sferei de mediu în municipiul Orhei este relativ dificil de realizat, datorită lipsei datelor disponibile atât la nivel local cât și național. Totuși, vizitele de observare în teren au evidențiat care sunt cele mai acute probleme.

Sursa principală de poluare a aerului și poluarea fonică este transportul. Conform PGU al municipiului Orhei, toate zonele sunt traversate de transportul interurban, În speță sunt poluate zonele II, IV și V deoarece la periferia acestora, sunt traversate de transport de mare tonaj și cel internațional.

Sfera spațial-funcțională

La categoria spațial-funcțională au fost analizați indicatorii: numărul de instituții educaționale, instituții sportive, culturale. Facilitățile ce țin de securitate, instituții

medico-sanitare sau culturale nu prezintă relevanță la analiza zonelor, deoarece aceste instituții menționate deservesc populația din toate cele cinci zone și se află cu preponderență în zona I sau II.

Indicatori	1	2	3	
Sectoare	<i>Contingent de copii grădiniță</i>	<i>Copii școlarizați</i>	<i>Terenuri de joacă</i>	Total CVR
Zona I	80,51	337,82	20	438,33
Zona II	40,08	119,34	11	170,42
Zona III	44,66	41,17	7	92,83
Zona IV	45,72	0,00	4	49,72
Zona V	38,60	35,30	5	78,9

CVR (Coeficientul de Valoare Relativă) raportat la indicatori și zonele municipiului Orhei

MINIM	MEDIU	MAJOR
--------------	--------------	--------------

Gradul de intensitate a fenomenelor sociale negative în baza indicatorilor

Astfel, analizând datele din tabelul de mai sus putem observa că la acest capitol cel mai mic punctaj cu un decalaj major regresiv, îl deține Zona IV. Așa cum sa menționat mai sus în zona respectivă lipsesc celelalte facilități spațial-funcționale de care se bucură măcar și parțial celelalte zone, de ex, I.P. educative, bibliotecă, teren sportiv etc.